

Univerzita Karlova v Praze

Právnická fakulta

Karla Holubová

Výklad náboženské svobody v evropské a mezinárodní praxi

Diplomová práce

Vedoucí diplomové práce: doc. Dr. iur. Harald Christian Scheu, Mag. phil., Ph.D.

Katedra evropského práva

Datum vypracování práce (uzavření rukopisu): 26.4.2016

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem předkládanou diplomovou práci vypracovala samostatně, všechny použité prameny a literatura byly řádně citovány a práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne.....

Podpis

Poděkování

Tímto bych ráda poděkovala vedoucímu mé diplomové práce panu doc. Mag. phil. Dr. iur. Haraldu Christianu Scheuovi, Ph.D. za cenné rady, připomínky a konzultace v průběhu vypracování práce.

1. Úvod.....	1
2. Historický vývoj ochrany náboženských práv	3
3. Mezinárodní systémy ochrany náboženských práv a svobod	8
3.1 Systém ochrany náboženské svobody v rámci Rady Evropy	8
3.1.1 Zakotvení náboženských lidských práv v Evropské Úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod.....	10
3.2 Evropská Unie a Listina základních práv Evropské unie	12
3.3 Organizace pro bezpečnost a spolupráci v Evropě.....	14
3.4 Systém ochrany náboženských práv na univerzální úrovni.....	15
3.4.1 Mezinárodní pakt o občanských a politických právech a Opční protokoly.....	16
3.4.2 Charter based instituce	18
3.4.3 Některé další instrumenty na ochranu náboženských menšin.....	19
4. Specifika náboženské svobody v mezinárodní praxi	20
4.1 Vztah individuální a kolektivní dimenze náboženské svobody.....	20
4.2 Kolektivní dimenze náboženské svobody a autonomie náboženských společností	21
4.2.1 Registrace náboženských společností a církví	22
4.2.2 Zákonost požadavků nezbytných pro registraci náboženských společností a církví	24
4.2.3 Vnitřní autonomie náboženských společností a církví.....	27
4.2.4 Majetek církví.....	33

4.3	Ochrana náboženské svobody v rovině práva na vzdělání dětí v souladu s náboženským či filosofickým přesvědčením rodičů	35
4.3.1	Evropská úprava	36
4.3.2	Univerzální úprava	38
4.3.3	Výklad problematiky ve světle judikatury	39
4.3.3.1	Náboženské symboly ve školách.....	39
4.3.3.2	Obsah školní výuky	42
4.3.3.3	Zřizování a finanční podpora nestátních škol.....	48
4.4	Ochrana náboženské svobody v pracovněprávních vztazích.....	49
5.	Závěr	55
	Seznam použitých zkratk	60
	Seznam použité literatury	61
	Shrnutí	69
	Klíčová slova / Key words	71

1. Úvod

Ochrana práva na svobodu myšlení, svědomí a náboženství má v národním i mezinárodním měřítku již dlouhou tradici, ačkoliv ochrana náboženských menšin v dnešním pojetí je datována až v 20. století. Právě ochrana náboženských menšin dala v dávné minulosti vzniknout všeobecné ochraně lidských práv.¹

Abychom se mohli blíže zabývat náboženstvím a náboženskými svobodami, je nejprve zapotřebí tyto pojmy přiblížit. Ačkoliv jsou zdroje ochrany náboženské svobody různorodé, lze v nich nalézt několik společných principů a charakteristik. Zdroje věnující se náboženským svobodám se vyznačují především obecnou neochotou pojem „náboženství“ v pramenech přesně definovat.² Proto nezbývá než v případě potřeby definice pojmu použít dílčích poznatků o náboženství s přihlédnutím ke konkrétním situacím.

Vodítko k výkladu pojmu náboženství pak nalezneme především v judikatuře mezinárodních soudů či stanoviscích mezinárodních orgánů. Všeobecně se tyto prameny shodují, že za náboženství může být uznáno přesvědčení, které dosahuje „rozumné míry přesvědčivosti, vážnosti, soudržnosti, a významu pro jednání jedince“. Definice se nevztahuje jen na náboženská přesvědčení, ale i přesvědčení filosofická, která splňují výše stanovená kritéria. Do ochrany náboženské svobody pak spadá i ateistické přesvědčení představující protipól k náboženství.³

Právní a filosofická teorie se bezesporu shoduje na dvojím pojetí náboženské svobody. Je rozeznávána ochrana vnitřní svobody člověka, tedy svobody, která je představována soukromými aktivitami, jako je vnitřní víra či modlitby. Vnitřní svoboda je už se své

¹ ALFREDSSON, Gudmundur a Asbjørn EIDE. *The Universal Declaration of Human Rights*. Cambridge MA: Sold and distributed in North, Central, and South America by Kluwer Law International, 1999, str. 378. ISBN 9041111689

² JOSEPH, Sarah (ed.) a Adam MCBETH (ed.). *Research handbook on international human rights law*. Cheltenham: Edward Elgar, 2010, str. 477,478. Research handbooks in international law series. ISBN 9781847203687

³ KMEC, J., KOSAŘ, D., KRATOCHVÍL, J., BOBEK, M. *Evropská úmluva o lidských právech: komentář*. 1. vyd. Praha: C.H. Beck, 2012. Velké komentáře. str. 972 ISBN 9788074003653

podstaty chápána jako absolutní a neomezitelná. Na druhé straně poté leží právo praktikovat a projevovat svou víru navenek ať již sám, či společně s ostatními, soukromně či na veřejnosti. Tyto vnější projevy víry jsou však z důvodu ochrany práv ostatních členů společnosti předmětem právní regulace. Výklad těchto omezovacích ustanovení a dohled nad jejich nediskriminační aplikací je úkolem vnitrostátních a mezinárodních rozhodovacích orgánů.⁴

Ochranu náboženské svobody jako celek lze pak rozdělit na tři jednotlivé složky. Jednou stránkou náboženské svobody je ochrana jednotlivců před nátlakem ze strany třetích osob, a to jak nátlakem znemožňujícím výkon náboženského přesvědčení, tak naopak před nátlakem vyvinutým za účelem donucení k vyznávání určitého náboženství. Druhou složkou ochrany náboženské svobody je rovné zacházení se všemi osobami na území jednotlivých států, bez ohledu na jejich náboženské vyznání. Třetím aspektem náboženské svobody, je zdržení se jakéhokoliv zvýhodňujícího chování k některému z náboženství či přesvědčení.⁵

Ve své práci se budu věnovat interpretaci pojmu náboženské svobody ve světle mezinárodního práva aplikací relevantních ustanovení mezinárodních smluv nadstátními rozhodovacími orgány. Úvod mé práce je věnován teoretickému výkladu, zahrnujícímu stručný exkurz do historického vývoje ochrany náboženských práv a svobod, dále systému ochrany těchto práv v Evropě a konečně úpravě na univerzální úrovni, kdy jsou náboženské svobody upraveny pod záštitou Organizace spojených národů (dále také jen „OSN“). V druhé části práce se budu blíže zabývat přenesením jednotlivých ustanovení na reálné životní situace. Pro účely své práce jsem vybrala problematiku kolektivních práv náboženských společností a církví, jako je jejich uznání a registrace státy, autonomii církví v rámci pracovních vztahů a výklad k ochraně majetků těchto společností. Poté se zaměřím na právo na vzdělání s ohledem na filozofické a náboženské přesvědčení rodičů, jenž zahrnuje jak náboženské symboly ve vzdělávacích zařízeních, tak i výuku náboženství a zakládání soukromých škol. Vzhledem k tomu, že pracovněprávní vztahy budou částečně rozebrány jak v kapitole

⁴ GUNN, Jeremy T, *The Complexity of Religion and the Definition of “Religion” in International Law*, *Harvard Human Rights Journal*, vol. 16 (2003), str.190-195

⁵ CANE, Peter, Carolyn EVANS a Zoë ROBINSON. *Law and religion in theoretical and historical context*. New York: Cambridge University Press, 2008. str. 29-31. ISBN 9780521425902

kolektivních náboženských práv i v oblasti práva na vzdělání, považuji za důležité zaměřit se také na pracovněprávní vztahy ve světle náboženské svobody i ve zbylých aspektech, jako je pracovní doba či omezení určitých náboženských vyznání ve státní správě.

Cílem mé práce je poskytnout výklad náboženské svobody pomocí judikatury a stanovisek mezinárodních orgánů. Zaměřím se především na otázky, jakým způsobem je garantována náboženská svoboda církvím a náboženským společnostem, nakolik jsou státy oprávněny zasahovat do organizace náboženských společností a kdy je naopak zásah do jejich fungování v demokratické společnosti nepřípustný. V rámci práva na vzdělání se budu soustředit na plnění závazku náboženské neutrality, ke kterému jsou státy zavázány a na způsoby jakými lze této neutrality dosáhnout. U náboženských svobod v pracovněprávních vztazích se pak zaměřím na systém hodnocení a porovnávání jednotlivých práv za účelem posouzení, zda bylo do náboženské svobody zasazeno či nikoliv.

2. Historický vývoj ochrany náboženských práv

Ve starověku byla náboženství představována uctíváním státních či národních bohů, čímž byla tvořena národní identita jednotlivých států, která je od ostatních států odlišovala. Jedním z nejvýznamnějších dokumentů na ochranu náboženské svobody ve starověku byl Milánský reskript Konstantina Velikého, vydaný v roce 313, který umožnil nejen křesťanům, ale i dalším osobám si svobodně zvolit a vyznávat náboženství dle jejich vlastního přesvědčení.⁶

Ovšem mezinárodní ochrana lidských, potažmo náboženských práv je jedním z odvětví právní historie, jehož skutečný rozmach je datován až k novodobé etapě historie lidstva. Dřívějšímu rozvoji mezinárodní ochrany náboženské svobody bránilo především tehdejší vnímání panovníka jako osoby, která vykonává ochranu nad vírou svých poddaných nejlepším možným způsobem. S ohledem na tento způsob smýšlení tak

⁶ SPRATEK, Daniel. *Evropská ochrana náboženské svobody*. 1. vyd. Brno: L. Marek, 2008. str. 26-29. Deus et gentes. ISBN 9788087127131

nebyla potřeba poskytovat ochranu náboženským svobodám osob žijících v okolních státech, protože ta byla zaručena nejlépe právě jejich vlastními panovníky.

Mezi první náznaky novodobé ochrany náboženské svobody se řadí tzv. čtyři pražské artikule sepsané husity obsahující mimo jiné požadavek spravedlivého trestání hříchů proti zákonům božím pro všechny bez ohledu na příslušnost k různým stavům. Vrchnost tak neměla mít možnost se ze svých hříchů vykoupit snadněji než jejich poddaní.⁷ Čtyři pražské artikule se poté staly, v zásadě nezměněném znění, součástí basilejské kompaktáty přijaté roku 1436, která „*upravovala vztahy mezi husity a římskou církví*“.⁸ V 16. století pak byly několikaleté náboženské konflikty ve Svaté říši římské ukončeny Augsburským mírem uzavřeným roku 1555. Úprava náboženství se v Augsburském míru řídila zásadou „*cuius regio, eius religio*“, tedy zaručovala panovníkům právo zvolit si pro svá území mezi katolickým či luteránským vyznání. Jejich poddaným tak byla náboženská víra závazně stanovena jejich panovníky.⁹ Podstatný krok ke zrovnoprávnění náboženských menšin učinil francouzský král Jindřich IV. vydáním Ediktu Nantského roku 1598, zaručujícím hugenotům stejná práva jako katolíkům. Jeho zrušení Ludvíkem XIV roku 1685 pak bylo vnímáno jako útok proti myšlence náboženské tolerance. Avšak místo toho, aby okolní státy zasahovaly do vnitřních poměrů Francie, nabízely pomoc hugenotům, kteří z Francie uprchli, na svém území.

Jednou z prvních mezinárodní intervencí za účelem ochrany náboženské menšiny byla vojenská expedice, vyslaná Švédskem v polovině třicetileté války, jejímž cílem bylo zachránit protestantské hnutí v Německu.¹⁰ Vestfálský mír z roku 1648, jenž byl podepsán po skončení třicetileté války, přinesl kromě změn teritoriálních a ústavních, také změny do oblasti náboženské. Vestfálským mírem byla ukončena vedoucí pozice papeže v mezinárodních vztazích. Konflikty mezi jednotlivými náboženstvími měly být řešeny společným ujednáním stran sporu, namísto do té doby uplatňovaného

⁷ MORAVČÍKOVÁ, Michaela. *Lidské práva, kultura a náboženství*. Vyd. 1. Praha: Leges, 2014, str. 62. Teoretik. ISBN 9788075020635

⁸ ŠMAHEL, František. *Basilejská kompaktata*. Vyd. 1. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2011, str. 34,75.. Knižnice Dějin a současnosti. ISBN 9788074221552

⁹ TOMKINS, Stephen. *Stručné dějiny křesťanství*. Vyd. 1. Praha: Volvox Globator, 2009. Diagramma. str. 225. ISBN 9788072077038

¹⁰ TOMUSCHAT, Christian. *Human rights*. 2nd ed. New York: Oxford University Press, 2008, str. 8,9. Collected courses of the Academy of European Law, v. 13/1. ISBN 9780199232758

rozhodování dle principu většiny či jednostranného zásahu ze strany císaře. Ke zhoršení postavení věřících pak došlo paradoxně na habsburském území, kde byla do toho okamžiku v porovnání s ostatními územími náboženská tolerance největší.¹¹

K přechodu od „korporativního“ vnímání náboženských svobod k vnímání náboženské svobody, jejímž subjektem je jednotlivec, nikoliv náboženská skupina, dochází ke konci 18. století.¹² V 18. a 19. století pak převládal v mezinárodním právu princip absolutní suverenity státu a ochrana lidských práv hrála v mezinárodních vztazích jen malou roli. V této době bylo mezinárodní právo aplikovatelné pouze na vztahy mezi samotnými státy a jednotlivci se sami ochrany domáhat nemohli. V případě porušení práv svých občanů žijících v jiné zemi byly státy oprávněny vykonávat tzv. diplomatickou ochranu, kdy se státy mohly domáhat upuštění od zásahu do práv svého občana a případného přiznání reparace.

Na Vídeňském kongresu konaném roku 1815 byl státům uložen závazek poskytovat rovnocennou ochranu všem náboženským skupinám a zaručit jejich členům nediskriminaci v přístupu k veřejným funkcím na základě víry. K uvolňování poměrů v oblasti náboženské svobody docházelo postupně i v rámci národního práva jednotlivých států. Tak například Velká Británie přijala roku 1929 Catholic Emantipation Act, který umožnil katolíkům zasedat v Parlamentu. O sedmnáct let později byla díky přijetí Religious Disabilities Act odstraněna poslední omezení vůči katolíkům. Tímto aktem byla přiznána židům stejná práva na vzdělání a majetková práva jako křesťanům a protestantům.¹³ Z Vídeňského kongresu také vzešlo uskupení států, tzv. Svatá aliance (členy byly státy Rakousko, Francie, Velká Británie, Prusko a Rusko), jehož úkolem bylo vystupovat v roli rozhodce ve sporech mezi státy. Ovšem toto seskupení států, považující za svůj prvotní cíl ochranu monarchistického zřízení

¹¹ POLIŠENSKÝ, Josef. *Třicetiletá válka a evropské krize 17. století*. Vyd. 1. Praha: Svoboda, 1970. str. 253

¹² HANUŠ, Jiří (ed.). *Křesťanství a lidská práva*. 1. vyd. Brno: CDK, 2002. str. 95, ISBN 8070215372

¹³ Religion and Belief. [www.parliament.uk](http://www.parliament.uk/about/living-heritage/transformingsociety/private-lives/religion/overview/religionc19th/). [online]. Dostupné z: [http://www.parliament.uk/about/living-heritage/transformingsociety/private-lives/religion/overview/religionc19th-/](http://www.parliament.uk/about/living-heritage/transformingsociety/private-lives/religion/overview/religionc19th/)

proti revolučním silám, nemohlo nástup sílící demokratické myšlenky ustát. Definitivní konec aliance nastal po Prusko-Rakouské válce roku 1866.¹⁴

K rozvoji ochrany náboženských práv přispěly paradoxně i intervence evropských velmocí vůči Osmanské říši, vedené pod záminkou ochrany křesťanů. I přesto, že byly intervence často motivovány spíše politicky a byly prováděné především vojenskými prostředky, přispěly také k rozšíření názoru, že by státy neměly zůstat nečinné, alespoň v případech vážného porušování lidských práv.

Další krok vpřed v oblasti ochrany náboženských práv byl učiněn po první světové válce. V reakci na události minulých let byl uveden v život návrh prezident Spojených států amerických Thomase Woodrowa Wilsona na založení Společnosti národů, jejímž posláním bylo zajištění míru pomocí závazných právních norem a mírového urovnávání sporů.¹⁵ Prezident Wilson prosazoval explicitní zakotvení ustanovení o ochraně náboženské svobody a zákaz diskriminace národnostních a náboženských menšin, ale tento požadavek ale stáhnul poté, co Japonsko požadovalo rozšíření ochrany i na rasové menšiny.¹⁶ Ochrana náboženských práv byla zmíněna jen v čl. 22. Paktu o Společnosti národů, upravujícího postavení obyvatel mandátních území.¹⁷

Po rozpadu Osmanské říše a Rakousko-Uherska byla ochrana menšin vynucena uzavřením mírových smluv a dohod s nově vzniklými státy sjednaných v rámci Pařížské mírové konference. Mezi tyto mírové smlouvy patří smlouvy Versailleská, Saint-Germainská, Trianonská a smlouva Sèvreská, uzavřené s Osmanskou říší, která však na rozdíl od ostatních mírových smluv nebyla nikdy ratifikována, a tedy nevstoupila v platnost.¹⁸ Státy se v těchto smlouvách samy zavázaly k plné ochraně života a zdraví osob, k ochraně náboženského přesvědčení, zavedení některých jazykových práv a k zákazu diskriminace. Příkladem může být čl. 63 Saint-Germainské smlouvy z roku

¹⁴ TOMUSCHAT, Christian. *Human rights*, str. 9

¹⁵ MORAVČÍKOVÁ, Michaela. *Lidské práva, kultura a náboženstvo*. Vyd. 1. Praha: Leges, 2014, str. 70. Teoretik. ISBN 9788075020635

¹⁶ KÄLIN, Walter a Jörg KÜNZLI. *The law of international human rights protection*. 1st pub. Oxford: Oxford University Press, 2010, str. 6-9. ISBN 9780199597031

¹⁷ SPRATEK, Daniel. *Evropská ochrana náboženské svobody*. str. 37, 38

¹⁸ DEJMEK, Jindřich. *Zrod nové Evropy*. Praha: Historický ústav, 2011, str. 246, 248. ISBN 9788072861880

1919, kde se Rakousko zavázalo chránit život a svobodu všech svých obyvatel bez ohledu na místo narození, národnost, jazyk, rasu či náboženství. Dále bylo v mírové smlouvě zaručeno právo každého na svobodné, ať již soukromé nebo veřejné praktikování víry či náboženství, pokud se nejednalo o praktikování v rozporu s veřejným pořádkem či morálkou.¹⁹

I přes přijetí výše zmíněných mezinárodních dohod nebyla ochrana, lidských resp. náboženských práv dostatečná z několika důvodů. Dohody upravovaly závazky států, nikoliv ve prospěch jednotlivců, ale jen ve prospěch menšin jako kolektivních celků. Tento nedostatek byl nicméně zmírněn možností dotčených jednotlivců podat stížnost²⁰ ke Společnosti národů. Dalším nedostatkem na poli poskytování ochrany náboženským svobodám osob byla skutečnost, že mezinárodními dokumenty chránily pouze v nich explicitně uvedené menšiny. Konečně z důvodu omezené působnosti závazků uvedených ve smlouvách pouze na zúčastněné státy, nikoliv na vítěze První světové války, nemohlo být o ochranu menšin nahlíženo jako na ochranu univerzální.²¹

Kromě výše uvedených smluv byla ochrana náboženských svobod upravena také pomocí tzv. menšinových smluv, uzavřenými mezi mocnostmi a Československem, Polskem, Jugoslávií, Řeckem a Rumunskem. Tyto smlouvy byly specifické zohledňováním rozdílných podmínek v jednotlivých státech. Rozsahem práv zaručovaných židovské menšině byla výjimečná například Smlouva mezi čelnými mocnostmi spojenými i sdruženými a Polskem. Článek 10 této smlouvy upravoval samosprávu a finanční podporu židovských škol, čl. 11 pak zaručoval židům respektování šábesu, jako svátku klidu. Polsko se také zavázalo pořádat volby v jiné dny než v sobotu, na kterou šábes připadá. Jednalo se vůbec o první smlouvu zaručující židovské komunitě privilegia v takto širokém rozsahu.²²

Až události druhé světové války daly vzniknout modernímu pojetí mezinárodně právní ochrany lidských práv. Jelikož Společnost národů nedostála svému účelu, ukončila

¹⁹ KÄLIN, Walter a Jörg KÜNZLI. *The law of international human rights protection*, str. 6-9

²⁰ Z anglického originálu „petition“

²¹ KÄLIN, Walter a Jörg KÜNZLI. *The law of international human rights protection*, str. 6-9

²² Smlouva mezi čelnými mocnostmi spojenými i sdruženými, z angl. originálu „Treaty between the Principal Allied and Associated Powers and Poland“ ze dne 28.6.1919

roku 1945 svou působnost a došlo k jejímu nahrazení Organizací spojených národů. Charta OSN byla sestavena zástupci 50 států na Konferenci OSN o mezinárodním uspořádání v San Francisku a podepsána všemi státy dne 26.6.1945. V platnost vstoupila však až 24.10.1945, kdy došlo k uložení ratifikačních listin všemi pěti velmocemi a většinou zbylých signatářských států.²³ Komise pro lidská práva, jakožto pomocný orgán Hospodářské a sociální rady OSN, vypracovala návrh dokumentu chránící lidská práva. Návrh byl poté přijat Valným shromážděním dne 10.12.1948 ve formě rezoluce pod názvem Všeobecná deklarace lidských práv (dále také jen „Deklarace“).²⁴ Jak již vyplývá ze samotného názvu, Deklarace není právě závazným dokumentem. I přesto, že má Deklarace pouze doporučující povahu, jedná se o dokument mimořádně významný. Mezinárodní význam Deklarace dokládá i fakt, že mnohé státy přejímaly lidsko-právní ustanovení Deklarace do svých právních řádů, či do mezinárodních smluv o ochraně lidských práv a svobod.²⁵

3. Mezinárodní systémy ochrany náboženských práv a svobod

Ochrana náboženské svobody, jakožto součást všeobecné ochrany lidských práv, je zajišťována především regionálními nadnárodními organizacemi, a to konkrétně Radou Evropy, Evropskou unií a také Organizací pro bezpečnost a spolupráci v Evropě. Výše zmíněné systémy ochrany lidských práv poskytují lidským právům nezřídka kdy vyšší ochranu, než standardy zakotvené v úmluvách uzavřených pod záštitou OSN.²⁶

3.1 Systém ochrany náboženské svobody v rámci Rady Evropy

Rada Evropy, mezinárodní organizace se sídlem ve Štrasburku, byla založena desíti evropskými státy roku 1949. Náboženské svobody jsou v rámci Rady Evropy chráněny především Evropskou úmluvou o ochraně lidských práv a základních svobod (dále také jen „Úmluva“). Úmluva, která vstoupila v platnost v září roku 1953, je vůbec prvním závazným mezinárodním dokumentem v oblasti ochrany lidských práv a také první

²³ LUKÁŠEK, Libor. *Mezinárodní právo v komentovaných dokumentech*. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 2011, str. 20. ISBN 9788024618982

²⁴ ŠTURMA, Pavel. *Mezinárodní a evropské kontrolní mechanismy v oblasti lidských práv*. 3., dopl. vyd. v Praze: C.H. Beck, 2010, str. 5. Beckova skripta. ISBN 9788074003189

²⁵ LUKÁŠEK, Libor. *Mezinárodní právo v komentovaných dokumentech*. str. 351

²⁶ SPRATEK, Daniel. *Evropská ochrana náboženské svobody*. str. 59

lidsko-právní úmluvou na regionální úrovni. Úmluva chrání především práva tzv. první generace tj. základní lidská, občanská a politická práva. Rozšíření či změny Úmluvy jsou prováděny pomocí dodatkových protokolů, kterých do dnešního dne bylo přijato celkem čtrnáct. Dodatkovými protokoly dochází jak ke změnám hmotně-právním, tak ke změnám práva procesního.²⁷

Dílejší ustanovení týkající se náboženských svobod můžeme lze nalézt i v ostatních úmluvách sjednaných pod záštitou Rady Evropy. Jako příklad můžeme uvést čl. 5 až čl. 8 Rámcové úmluvy o ochraně národnostních menšin, které zajišťují právo každého příslušníka národnostní menšiny vyznávat jemu vlastní náboženství a zakládat náboženské instituce, organizace a sdružení. Strany se v této úmluvě také zavázaly podporovat podmínky nezbytné k zachování a rozvoji kultury, náboženství, jazyka a tradic národnostních menšin a poskytovat náboženským menšinám ochranu proti diskriminaci.²⁸ Mezi další úmluvy upravující ochranu náboženských menšin na evropské úrovni, i když jen okrajově, patří mimo jiné také Evropská úmluva o vydávání, která v čl. 3 zakazuje provedení vydání osoby, která má být stíhána či potrestána jen z důvodu svého náboženského přesvědčení.²⁹ V neposlední řadě i Evropská sociální charta či Úmluva Rady Evropy o prevenci terorismu upravují zákaz diskriminace na základě náboženského vyznání.

Neopominutelnou roli na poli demokracie a lidských práv má Benátská komise (jinak také zvaná Výbor pro demokracii prostřednictvím práva). Benátská komise je orgán Rady Evropy, jehož posláním je především udílení právních rad jejím členským státům a nápomoc při sjednocování právních a institucionálních struktur s evropskými standardy. Benátská komise je složena ze skupiny odborníků na ústavní právo, jenž vydává stanoviska ke konkrétním záležitostem. Relevantním dokumentem pro oblast ochrany víry a náboženství je bezpochyby dokument s názvem Sbírká stanovisek a

²⁷ ČERNÁ, Dagmar. *Standard lidských práv v Evropě*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2009, str. 14-15. *Prameny a nové proudy právní vědy*, no. 43. ISBN 9788087146217

²⁸ Rámcová úmluva o ochraně národnostních menšin, čl. 6 – čl. 8

²⁹ Evropská úmluva o vydávání, čl. 3

zpráv Benátské komise týkajících se svobody náboženství a víry,³⁰ ve kterém Benátská komise shrnuje dosavadní poznatky k této oblasti.³¹

Na úrovni tzv. soft law, tedy právně nezávazných norem, pak Parlamentní shromáždění Rady Evropy vydává za účelem ochrany náboženských svobod stanoviska³² a doporučení.³³ Mezi nejdůležitější pak patří rezoluce č. 1743/2010 o Islámu, islamismu a islamofobii v Evropě, rezoluce č. 1928/2013 o Ochráně lidských práv ve vztahu k náboženství a víře a ochraně náboženských společností proti násilí, nebo rezoluce č. 2076/2015 Svoboda náboženství a soužití v demokratické společnosti.³⁴

3.1.1 Zakotvení náboženských lidských práv v Evropské Úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod

Právo na svobodu myšlení, svědomí a náboženství je upraveno v čl. 9 Úmluvy, který je rozdělen do dvou odstavců. Zatímco první odstavec formuluje právo, druhý odstavec stanovuje meze těchto zaručených práv. Druhým článkem chránícím náboženskou svobodu je tzv. „antidiskriminační“ čl. 14 Úmluvy, který stanoví, že užívání práv a svobod přiznaných Úmluvou musí být zajištěno bez diskriminace založené mimo jiné z důvodu náboženství či politického nebo jiného smýšlení.³⁵ Nesmíme opomenout také právo na vzdělání zakotvené v čl. 2 Dodatkového protokolu k Úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod (dále také jen „Dodatkový protokol“), ve kterém se smluvní státy zavázaly respektovat právo rodičů na výchovu a vzdělání svých dětí ve shodě s jejich vlastním náboženským a filosofickým přesvědčením.³⁶ Soud několikrát zopakoval, že v oblasti vzdělání je čl. 2 Dodatkového protokolu je v zásadě ve vztahu *lex specialis* k článku 9 Úmluvy.

³⁰ Z anglického originálu *Compilation of Venice Commission Opinions and Reports concerning Freedom of Religion and Belief*

³¹ The Venice Commission. *Council of Europe*. [online] 2014 [cit. 2016-01-14]. Dostupné z: http://www.venice.coe.int/WebForms/pages/?p=01_Presentation&lang=EN

³² Návrh adresovaný Výboru ministrů, jehož implementace spadá do kompetence národních vlád

³³ Dokument obsahující rozhodnutí na otázky, které je Parlamentní shromáždění oprávněno uvést v účinnost nebo vyjádření názoru, za který je odpovědný.

³⁴ Documents. *Parliamentary Assembly*. [online]. 2014 [cit. 2016-02-25]. Dostupné z: http://website-pace.net/en_GB/web/apce/documents

³⁵ SPRATEK, Daniel, *Evropská ochrana náboženské svobody*. str. 64

³⁶ Dodatkový protokol k Úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod. čl. 2

Subjektem práva čl. 9 Úmluvy je „každý“, tedy každá fyzická osoba. Ačkoliv se jedná o právo individuální, mohou se na základě čl. 34 Úmluvy domáhat ochrany náboženských práv i sami církve, náboženské společnosti a nevládní organizace, aniž by se musely spoléhat na ochranu skrze své jednotlivé členy.³⁷ Názor Evropského soudu pro lidská práva³⁸ (dále také jen „ESLP“) na přípustnost církve a náboženské společnosti, jakožto stěžovatele, prošel v judikatuře značným vývojem. Zpočátku se ESLP přikláněl k názoru, že církve, jako právnická osoba, nemůže mít či vykonávat práva uvedená v čl. 9 Úmluvy a je chráněna pouze prostřednictvím práv garantovaných jejím členům.³⁹ Obrat nastal až vydáním rozsudku ve věci X a Scientologická církev proti Švédsku, kdy ESLP konstatoval, že rozlišování mezi stížností církve jako instituce a jejích členů je strojené, protože církve podává stížnost především v zájmu svých členů. Z výše uvedených důvodů by tedy měl být akceptován názor, že i církve mohou být příjemci práv zakotvených v čl. 9 Úmluvy.⁴⁰

Článek 9 Úmluvy chrání jak sféru vnitřního přesvědčení a náboženského vyznání, tj. oblast v teorii nazývanou také „forum internum“, tak zároveň poskytuje ochranu také jednání, které je úzce spjato s těmito postoji. Příkladem tohoto jednání navenek, tedy „forum externum“ jsou akty uctívání a vyjadřování oddanosti, které jsou součástí praktikování náboženství nebo víry v obecně známé formě.⁴¹ Výčet způsobů projevení víry navenek v čl. 9 Úmluvy není taxativní. Kromě bohoslužeb, vyučování, vykonávání náboženských úkonů a zachovávání obřadů, mohou být vnějším projevem víry také poutě na svatá místa, volání muezínů či zvoněním kostelních zvonů. V případě Cha'are Ahalom Ve Tsedek proti Francii soud konstatoval, že i rituální vražda neomráčeného zvířete, může být náboženským rituálem spadajícím pod úpravu v čl. 9 Úmluvy.⁴² Právo chovat se na veřejnosti způsobem stanoveným učením dané víry však není garantováno vždy. Jak uvedl ESLP v rozhodnutí Arrowsmith proti Velké

³⁷ GRABENWARTER, Christoph. *European convention on human rights*. München: C.H. Beck, 2014, str. 235,236. ISBN 9783719033569

³⁸ Pro zjednodušení orientace v práci bude pojem Evropský soud pro lidská práva používán jako souhrnné označení také pro Komisi, jakožto předchůdce Evropského soudu pro lidská práva v dnešní podobě.

³⁹ Církev X proti Velké Británii, stížnost č. 3798/68, ze dne 17.12.1968

⁴⁰ X a Scientologická církev proti Švédsku, stížnost č. 7805/77, ze dne 5.5.1979

⁴¹ C. proti Spojenému království, stížnost č. 10358/83, ze dne 15.12.1983

⁴² KMEC, J., KOSAŘ, D., KRATOCHVÍL, J., BOBEK, M. *European convention on Human Rights, Commentary*. str. 238, 239

Británii není možné odmítnout platit daně z důvodu, že jejich část může být využita na vojenské výdaje, což je v přímém rozporu s pacifistickým přesvědčením stěžovatelky.⁴³

Právo na svobodu náboženského vyznání není právem absolutním, ale může dle dikce čl. 9 Úmluvy „*podléhat jen omezením, která jsou stanovena zákony a která jsou nezbytná v demokratické společnosti v zájmu veřejné bezpečnosti, ochrany veřejného pořádku, zdraví nebo morálky nebo ochrany práv a svobod jiných*“.⁴⁴

K podmínkám, které musí přesvědčení splňovat, aby spadala pod ochranu čl. 9 Úmluvy, se ESLP vyjádřil v případě Campbell and Cosans proti Spojenému království. Evropský soud pro lidská práva judikoval, že kromě svobody myšlení, svědomí a náboženského jsou chráněny i názory, které „*dosahují určitou míru jednoznačnosti, vážnosti, soudržnosti a důležitosti*“.⁴⁵⁴⁶ Dle této definice, lze do množiny přesvědčení majících právo na ochranu svobody myšlení, svědomí a náboženského vyznání lze zahrnout i pacifismus.⁴⁷ Podobně by pod ochranu v čl. 9 Úmluvy mohlo spadat i veganství. Naopak ochrany nepoživá např. upřednostňování používání pouze jednoho konkrétního jazyka.⁴⁸

3.2 Evropská Unie a Listina základních práv Evropské unie

Úmluva není jediným významným mezinárodním dokumentem poskytujícím ochranu náboženské svobodě v rámci Evropy. Mladším, ale nikoliv méně důležitým dokumentem na poli ochrany náboženských práv je Listina základních práv Evropské unie (dále také jen „Listina“). Návrh Listiny byl předložen orgánům Evropského společenství a začátkem prosince roku 2000 vyhlášen ve formě deklarace u příležitosti konference v Nice. Původně měla být Listina součástí Smlouvy o Ústavě pro Evropu, ovšem k jejímu vstupu v platnost nedošlo.⁴⁹ Právně závaznou se Listina stala až

⁴³ C. proti Spojenému království, stížnost č. 10358/83, ze dne 15.12.1983

⁴⁴ Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod, čl. 9 odst. 2

⁴⁵ Z anglického originálu, „denotes views that attain a certain level of cogency, seriousness, cohesion and importance“

⁴⁶ Campbell and Cosans proti UK, stížnost č. 7511/76, 7743/76 ze dne 25.2.1982

⁴⁷ MACDONALD, Ronald, Franz MATSCHER a Herbert PETZOLD. *The European system for the protection of human rights*. Boston: M. Nijhoff, 1993, str. 449. ISBN 0792324315

⁴⁸ EDS.: PIETER VAN DIJK ... AUTHORS, eds.: *Theory and practice of the European Convention on Human Rights*. 4. ed. Antwerpen [u.a.]: Intersentia, 2006, str. 760. ISBN 9050955460

⁴⁹ ČERNÁ, Dagmar, *Standard lidských práv v Evropě*, Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2009. str. 85, 86. ISBN 9788087146217

1. prosince 2009, kdy vstoupila v účinnost Lisabonská smlouva pozměňující Smlouvu o Evropské unii a Smlouvu o založení Evropského společenství.

Ochranu náboženských svobod nalezneme v kapitole II upravující „Svobody“ v čl. 10 Listiny nazvaném Svoboda myšlení, svědomí a náboženského vyznání. Je důležité upozornit na skutečnost, že je na rozdíl od Úmluvy výčet práv chráněných v Listině širší. Díky čl. 10 odst. 2 Listiny je jednotlivcům deklarováno právo odmítnout vojenskou službu z důvodu svědomí, a to v souladu se zákony jednotlivých států.⁵⁰ Ochrana náboženských práv je dále zakotvena v čl. 14 odst. 3 Listiny, který zaručuje rodičům právo na výchovu a vzdělání svých dětí v souladu s jejich vlastním náboženským či filosofickým přesvědčením. V neposlední řadě chrání náboženská práva také čl. 20 Listiny zakazující diskriminaci mimo jiné na základě náboženského vyznání či přesvědčení.⁵¹ K postavení náboženské svobody v komunitárním, resp. unijním právu se vyjádřil Evropský soudní dvůr v případě Vivien Prais proti Radě evropských společenství, kdy stanovil, že „*neutralita a rovný přístup a rovněž tolerance jsou základními principy evropského konfesního práva*“. V Deklaraci o církvích, která je součástí Amsterodamské smlouvy se pak Evropská unie zavázala „*respektovat a neupravovat statut církví a náboženských společností, který se řídí právní úpravou členských států*“.⁵²

Ustanovení chránící náboženské svobody jsou také hojně zastoupena v sekundárním právu Evropské unie, a to především ve formě předpisů poskytujících ochranu proti diskriminaci a zneužívání osobních údajů. Stěžejním předpisem v této oblasti je směrnice č. 2000/78/ES, upravující zákaz diskriminace a požadavek rovného zacházení. V čl. 4 této směrnice pak nalezneme výjimku ze zákazu diskriminace, týkající se náboženské svobody v rámci pracovního poměru.⁵³ Zatímco v čl. 4 odst. 1 směrnice nalezneme úpravu obecnou těchto výjimek, čl. 4 odst. 2 se zabývá přímo výjimkou z principu rovného zacházení vyplývající z náboženského vyznání, a to „*Členské státy si mohou ponechat vnitrostátní právní předpisy platné ke dni přijetí této směrnice nebo*

⁵⁰ ŠIŠKOVÁ, Naděžda. *Dimenze ochrany lidských práv v Evropské unii*. 2., rozš. a aktualiz. vyd. Praha: Linde, 2008. str. 208,209. ISBN 9788072017102

⁵¹ Listina základních práv Evropské unie č. 20

⁵² ROBBERS, Gerhard (ed.). *Stát a církev v zemích EU*. Vyd. 1. Praha: Academia, 2002. str. 360. ISBN 8020009671

⁵³ SPRATEK, Daniel. *Evropská ochrana náboženské svobody*. str. 172

stanovit budoucí právní předpisy zahrnující vnitrostátní zvyklosti existující ke dni přijetí této směrnice, na základě kterých v případě pracovních činností vykonávaných v církvích a jiných veřejných nebo soukromých organizací, jejichž etika je založena na náboženském vyznání nebo víře, rozdíl zacházení založený na náboženském vyznání či víře určité osoby nepředstavuje diskriminaci, jestliže z důvodu povahy těchto činností nebo souvislosti, v níž jsou vykonávány, představuje náboženské vyznání nebo víra osoby podstatný, oprávněný a odůvodněný požadavek zaměstnání se zřetelem k etice organizace.“⁵⁴

3.3 Organizace pro bezpečnost a spolupráci v Evropě

V rámci evropské ochrany náboženských práv a svobod nelze opomenout ani význam Organizace pro bezpečnost a spolupráci v Evropě (dále také jen „OBSE“) zřízené roku 1975. Pod záštitou OBSE byla přijata řada lidsko-právních dokumentů, z nichž je zapotřebí zmínit především dokument přijatý na Konferenci o lidské dimenzi v Kodani roku 2004. Tento dokument obsahuje vůbec nejobsáhlejší katalog lidských práv, který v podstatě kopíruje obsah dvou nejvýznamnějších lidsko-právních úmluv, a to Evropské úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod a Mezinárodního paktu o občanských a politických právech. Také Pařížská charta pro novou Evropu přijatá koncem roku 1990 upravuje práva každého na svobodu myšlení, svědomí, náboženství a víry a právo svobodně projevat a rozvíjet svou náboženskou identitu bez diskriminace.

Institucí, jejímž cílem je pomocí diplomacie předcházet především etnickým konfliktům je Vysoký komisař pro národnostní menšiny. K tomuto účelu mu slouží kromě Kodaňského dokumentu také řada právně nezávazných dokumentů přijatých k zajištění ochrany národnostním menšinám.⁵⁵ Mezi nejdůležitější dokumenty patří Pokyny pro

⁵⁴ Směrnice Rady Evropské Unie č. 2000/78/ES čl. 4 odst. 2

⁵⁵ SCHEU, Harald. *Lidská dimenze OBSE a současné mezinárodní právo*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2000, s. 56-63. ISBN 8024600749

revizi legislativy týkající se náboženství nebo víry⁵⁶ z roku 2004 nebo Pokyny týkající se svéprávnosti⁵⁷ náboženských společností z roku 2015.⁵⁸

3.4 Systém ochrany náboženských práv na univerzální úrovni

Nejvýznamnější dokumenty chránící lidská práva na univerzální úrovni vznikly v rámci Organizace spojených národů, založené 24. října 1945, tedy dnem ratifikace Charty Spojených národů (dále také jen „Charta“) Velkou Británií, Čínou, Sovětským svazem, Spojenými státy americkými a podstatnou většinou ostatních signatářů.⁵⁹ Jeden ze základních cílů deklarovaných čl. 1 Charty je „*podporování a posilování úcty k základním právům a lidským svobodám pro všechny bez rozdílu rasy, pohlaví, jazyka nebo náboženství*“.⁶⁰

Valné shromáždění OSN zakotvilo závazky států do uceleného souboru lidsko-právních norem tzv. Mezinárodní listiny lidských práv, skládající se z Všeobecné deklarace lidských práv, Mezinárodního paktu o hospodářských, sociálních a kulturních právech Mezinárodního paktu o občanských a politických právech a jeho prvního a druhého Opčního protokolu.⁶¹ Deklarace jako stěžejní, i když právně nezávazný dokument, je všeobecně považována za základ mezinárodní ochrany lidských práva a byla zdrojem inspirace mnoha právně závazných lidsko-právních dokumentů po celém světě. V textu Deklarace jsou obsaženy základní lidská práva a svobody vrozené všem lidem, tj. nezcizitelná práva a svobody, aplikovatelná na všechny osoby rovným způsobem.⁶² Odborná veřejnost nezřídka kdy považuje ustanovení Deklarace, z důvodu všeobecného uznávání jejich norem, za zvykové právo.⁶³ Náboženské svobody jsou upraveny v čl. 18 Deklarace a jsou srovnatelné s čl. 9 Úmluvy, pro níž byla Deklarace hlavním zdrojem

⁵⁶ Z anglického originálu Guidelines for review of legislation pertaining to religion or belief

⁵⁷ Z důvodu změny terminologie v zákoně č. 89/2012 Sb. občanský zákoník, bude v práci používán termín právní osobnost, nikoliv právní subjektivita

⁵⁸ Z anglického originálu Guidelines on the Legal Personality of Religious or Belief Communities

⁵⁹ History of United Nations. *United Nations*. [online]. [cit. 2015-12-15]. Dostupné z: <http://www.un.org/en/sections/history/history-united-nations/index.html>

⁶⁰ Charta Organizace spojených národů čl. 1

⁶¹ NEWMAN, Frank a David WEISSBRODT. *International human rights*. 2nd ed. Cincinnati, Ohio: Anderson Pub. Co., c1996, str. 14. ISBN 0870843702

⁶² The Foundation of International Human Rights Law. *United Nations*. [online]. [cit. 2015-12-15]. Dostupné z: <http://www.un.org/en/sections/universal-declaration/foundation-international-human-rights-law/index.html>

⁶³ *Fakta a čísla OSN: základní údaje o Organizaci spojených národů*. Praha: Informační centrum OSN v Praze, 2005. str. 188

inspirace. Většina práv uvedených v Deklaraci pak byla také recipována do dvou závazných mezinárodních paktů, a to do Mezinárodního paktu o ekonomických, sociálních a kulturních právech a do Mezinárodního paktu o občanských a politických právech, kterému bude věnováno více pozornosti v následující části práce.⁶⁴

3.4.1 Mezinárodní pakt o občanských a politických právech a Opční protokoly

Z původního záměru Valného shromáždění sepsat pouze jednu univerzální úmluvu zahrnující všechna základní práva sešlo a namísto toho byly přijaty dva oddělené pakty. Pakt o občanských a politických právech spolu (dále také jen „Pakt“) byl přijat spolu s prvním Opčním protokolem Valným shromážděním dne 16.12.1966 a bylo zapotřebí dalších deset let, než tyto dokumenty vstoupily v platnost.⁶⁵ K datu sepsání této práce byl Pakt ratifikován celkem 168 státy,⁶⁶ zatímco první Opční protokol ratifikovalo 115 států.⁶⁷ První Opční protokol upravuje možnost jednotlivce dožadovat se ochrany pomocí stížnosti a ustavuje Výbor pro lidská práva.⁶⁸ Základním kamenem Paktu je čl. 2 odst. 1, který definuje závazek smluvních států respektovat práva v něm obsažená, vymezuje jeho osobní a místní působnost a v neposlední řadě obsahuje záruku nediskriminace.⁶⁹

Náboženské svobody jsou pak upraveny v čl. 18 Paktu. Zásadní význam svobod chráněných tímto článkem lze odvodit z ustanovení 4 odst. 1 Paktu, dle kterého se není možné od čl. 18 Paktu odchýlit, ani v případě vyhlášení mimořádné situace z důvodu ohrožení život národa. Čl. 18 Paktu pak stejně jako čl. 9 Úmluvy nechrání jen tradiční náboženství, ale je aplikovatelný i na teistické, neteistické, ale i ateistické přesvědčení.⁷⁰

⁶⁴ JOSEPH, Sarah, Jenny SCHULTZ a Melissa CASTAN. *The international covenant on civil and political rights*. 2nd ed. Oxford: Oxford University Press, 2004, str. 7. ISBN 0199258074

⁶⁵ MANFRED NOWAK., *U.N. Covenant on Civil and Political Rights*. 2nd rev. ed. Kehl [Germany]: N.P. Engel, 2005, str. XXII-XXIV. ISBN 3883571342

⁶⁶ UN Treaty Collection, International Covenant on Civil and Political Rights. *United Nations*. [online]. 2016 [cit. 2015-12-18]. Dostupné z: https://treaties.un.org/pages/viewdetails.aspx?charter=4&src=treaty&msgid_no=iv-

⁶⁷ UN Treaty Collection, Optional Protocol to the International Covenant on Civil and Political Rights. *United Nations*. [online]. 2016 [cit. 2015-12-18]. Dostupné z: https://treaties.un.org/Pages/ViewDetails.aspx?src=TREATY&msgid_no=IV-5&chapter=4&lang=en#3

⁶⁸ *Fakta a čísla OSN: základní údaje o Organizaci spojených národů*. Praha: Informační centrum OSN v Praze, 2005. str. 190

⁶⁹ JOSEPH, Sarah, Jenny SCHULTZ a Melissa CASTAN. *The international covenant on civil and political rights: cases, materials, and commentary*. str. 9,10

⁷⁰ JOSEPH, Sarah, Jenny SCHULTZ a Melissa CASTAN. *The international covenant on civil and political rights: cases, materials, and commentary*. str. 502

Od článků upravující náboženské svobody v ostatních úmluvách a deklaracích výše zmíněných se čl. 18 Paktu liší hned v několika aspektech popsanych dále.

Kromě svobody projevat své náboženství nebo víru sám nebo společně s jinými, je v čl. 18 odst. 1 Paktu výslovně upraveno právo „*vyznávat nebo přijmout náboženství nebo víru podle své volby*“;⁷¹ které je dále zesíleno v odst. 2 téhož článku, který uvádí, že „*Nikdo nesmí být podroben donucování, které by narušovalo jeho svobodu vyznávat nebo přijmout náboženství nebo víru podle své vlastní volby.*“⁷² Chápání slova donucování není omezeno jen přímé fyzické donucování, ale vztahuje se i donucování nepřímé, jako jsou nepřípustné podněty ovlivňující jednání jedince. Ukázkou takového nepřípustného podnětu mohou být výhody či naopak znevýhodnění vyplývající z členství v náboženské skupině, například zjednodušení/omezení přístupu k veřejným funkcím či rozdílné zacházení v dalších oblastech veřejného nebo soukromého práva.⁷³ Dále je náboženská svoboda konkretizována čl. 18 odst. 4 Paktu, kde je garantováno právo zajistit náboženskou a morální výchovu svých dětí podle vlastního přesvědčení nejen rodičů, ale i pokud je to vhodné i poručníků.⁷⁴

Konečně možnost omezení náboženské svobody ze závažných důvodů je stanovena v čl. 18 odst. 3 Paktu, který uvádí, že „*Svoboda projevat náboženství nebo víru může být podrobena pouze takovým omezením, jaká předpisuje zákon a která jsou nutná k ochraně veřejné bezpečnosti, pořádku, zdraví nebo morálky nebo základních práv a svobod jiných.*“⁷⁵ Důležité je upozornit, že možnost omezení náboženských svobod dle výše uvedeného článku se nepoužije u práva na ochranu před donucováním narušujícím svobodu vyznávat či svobodu přijímat své náboženství či víru a u práv zaručených rodičů, resp. pěstounů dle čl. 18 odst. 4 Paktu. Na rozdíl od následujících článků tj. čl. 19-21 Paktu, zde pak není ve výčtu výslovně uvedeno ohrožení národní bezpečnost jako jeden z důvodů ospravedlňujících omezení svobody náboženství a víry.⁷⁶

⁷¹ Mezinárodní pakt o lidských a politických právech, čl. 18 odst. 1. op. cit.

⁷² Mezinárodní pakt o lidských a politických právech, čl. 18 odst. 2. op.cit.

⁷³ MANFRED NOWAK. *U.N. Covenant on Civil and Political Rights: CCPR commentary.* str. 416

⁷⁴ Mezinárodní pakt o lidských a politických právech, čl. 18 odst. 3

⁷⁵ Mezinárodní pakt o lidských a politických právech, čl. 18 odst. 3. op.cit.

⁷⁶ JOSEPH, Sarah, Jenny SCHULTZ a Melissa CASTAN. *The international covenant on civil and political rights: cases, materials, and commentary,* str. 507,508

Výbor pro lidská práva (dále také Výbor) byl zřízen na základě čl. 28 Mezinárodního Paktu o lidských a politických právech, jedná se tedy o jeden z tzv. Treaty bodies.⁷⁷ Výbor je nadán hned několika kontrolními pravomocemi. Mezi čtyři nejdůležitější řadíme Všeobecný periodický přezkum, Obecné připomínky, Oznámení jednotlivých států a Oznámení jednotlivců na základě Prvního Opčního protokolu. Cílem Periodického přezkumu je především doplnit kontrolu nad státy, které nejsou subjektem rezolucí OSN. Takto je například možný dohled nad ochranou lidských práv v Číně, která kromě Deklarace nepřistoupila k žádnému závaznému lidsko-právnímu dokumentu v rámci OSN.⁷⁸

3.4.2 Charter based institute

Institute OSN založené za účelem ochrany lidských, potažmo náboženských práv jsou v teorii děleny zásadně do dvou kategorií, a to institute ustanovené přímo v Chartě a institute založené na základě lidsko-právních smluv a dohod přijatých na půdě OSN. V prvním případě se jedná o politické institute složené z reprezentantů jednotlivých vlád, zatímco v druhém jde o orgány složené z odborníků vykonávajících kvazisoudní moc. Dohled a podporu nad těmito institucemi vykonává Úřad vysokého komisaře pro lidská práva.⁷⁹

Ústřední funkci v oblasti lidských práv vykonává úřad Vysokého komisaře OSN pro lidská práva zřízený roku 1993 v rámci Vídeňské konference. Náplní jeho činnosti je především koordinace lidsko-právních aktivit OSN, podpora jednotlivých programů na ochranu lidských práv či vyjadřování se k aktuálním tématům. Na základě dohod se státy či na základě rezolucí Bezpečnostního výboru také zřizuje přítomnost pozorovatele, který monitoruje situaci nad dodržováním lidských práv a napomáhá ke zlepšení situace na poli lidských práv.⁸⁰

⁷⁷ JOSEPH, Sarah (ed.) a Adam MCBETH (ed.). *Research handbook on international human rights law.*, str. 20

⁷⁸ DUFEK, Pavel a Hubert SMEKAL. *Lidská práva v mezinárodní politice*. Vyd. 1. Praha: Wolters Kluwer, 2014, str. 171. Lidská práva. ISBN 9788074787201

⁷⁹ JOSEPH, Sarah (ed.) a Adam MCBETH (ed.). *Research handbook on international human rights law.* str. 5

⁸⁰ KÁLIN, Walter a Jörg KÜNZLI. *The law of international human rights protection.* str. 267

Orgánem zřízeným za účelem posilování ochrany lidských práv zřízeným na půdě OSN je také Rada OSN pro lidská práva, která se pomocí dialogu snaží zajistit dodržování lidských práv jednotlivými státy. Kromě Univerzálního periodického přezkumu se pak Rada OSN pro lidská práva zabývá také stížnostmi jednotlivců či skupin. Ochranu lidským právům poskytuje také pomocí Zvláštních zpravodajů. Ti jako nezávislí experti kontrolují dodržování lidských práv v jednotlivých státech, o svém působení pak pravidelně informují Radu OSN pro lidská práva a Valné shromáždění OSN.⁸¹

3.4.3 Některé další instrumenty na ochranu náboženských menšin

Mezi mezinárodní instrumenty poskytující ochranu náboženským právům a svobodám patří také Deklarace na odstranění všech forem nesnášenlivosti a diskriminace založených na náboženství či víře přijatá roku 1981 rezolucí Generálního shromáždění OSN. Jak již název napovídá, jedná se o právně nezávazný dokument, kvůli čemuž je jeho význam často zpochybňován. Kontrolu, zda státy jednají v souladu s touto deklarací, vykonává nezávislý Zvláštní zpravodaj OSN pro svobodu vyznání nebo víry.⁸²

Poměrně novou institucí založenou za účelem ochrany náboženských svobod je Mezinárodní institut pro náboženskou svobodu. Institut si klade za cíl monitoring ochrany náboženské svobody a jejího porušování v jednotlivých státech, představované především pronásledováním křesťanů.⁸³

⁸¹ Welcome to the Human Rights Council. *United Nations, Office of the high commissioner*. [online]. 2016 [cit. 2016-03-16]. Dostupné z: <http://www.ohchr.org/EN/HRBodies/HRC/Pages/AboutCouncil.aspx#ftn1>

⁸² JOSEPH, Sarah (ed.) a Adam MCBETH (ed.). *Research handbook on international human rights law*. str. 472-474

⁸³ SPRATEK, Daniel. *Mezinárodní institut pro náboženskou svobodu. Revue církevního práva: Church law review*. Praha: Společnost pro církevní právo, č. 41 3/08. str. 225. ISSN 12111635

4. Specifika náboženské svobody v mezinárodní praxi

Protože ochrana práv a svobod náboženských menšin je velice širokým tématem, vybrala jsem pro účely této práce tři dílčí roviny náboženské svobody, kterým se budu dále podrobněji věnovat. První část této kapitoly se bude zabývat ochranou kolektivních práv náboženských společností a církví, jako je jejich vnitřní autonomie, registrace a pracovně-právní poměry uvnitř těchto společností. Ve druhé podkapitole bude rozebrána ochrana náboženské svobody v rovině práva na vzdělání v souladu s náboženským či filosofickým přesvědčením rodičů. A konečně třetí a poslední podkapitola se věnuje náboženským svobodám ve světle pracovně-právních vztahů.

4.1 Vztah individuální a kolektivní dimenze náboženské svobody

Jak je již zmiňováno výše, je svoboda náboženského vyznání chápána nejen jako individuální právo, ale hlavně jako právo projevit svou víru či přesvědčení společně s jinými. Omezení svobody vyznání jen na individuální aspekt by vedlo k odepření svobody vyznání jako takové.⁸⁴ Vnitřní stránka tedy tzv. „*forum internum*“ je již z podstaty věci zaručena jen fyzickým osobám, které jsou nadány smysly. Tato složka náboženské svobody je považována za složku absolutní. Jakékoliv zásahy státu do vnitřní svobody člověka jsou porušením jeho zaručených práv, a tyto zásahy nelze žádným způsobem obhájit. Jelikož nelze o vnitřní složce náboženské svobody u sdružení osob vůbec uvažovat, spadají všechna jejich kolektivní práva do vnější složky náboženské svobody, tedy tzv. „*forum externum*.“ Tyto vnější projevy pak mohou být, stejně jako u jednotlivců omezeny za podmínek stanovených zákony.⁸⁵

Uskupení osob, jež se setkávají za účelem realizace svých přirozených náboženských práv, jsou pojmenována jako náboženské společnosti či církve.⁸⁶

Rozhodování sporů, ve kterých se náboženské společnosti domáhají ochrany svých náboženských práv na straně jedné, proti státu vystupujícím na straně žalovaného, žádné

⁸⁴ WAGNEROVÁ, E.; ŠIMÍČEK, V.; LANGÁŠEK, T.; POSPÍŠIL, I. a kol. *Listina základních práv a svobod*. Vyd. 1. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2012. str. 396, Komentáře (Wolters Kluwer ČR). ISBN 9788073577506

⁸⁵ KMEC, J., KOSAR, D., KRATOCHVÍL, J., BOBEK, M. *Evropská úmluva o lidských právech: komentář*. str. 966, 972, 973

⁸⁶ Pro účely této práce budou pojmy náboženské společnosti a církve používána také jako synonyma

podstatné potíže nezpůsobují. Naopak řešení případů, kdy se střetávají náboženské svobody jednotlivých náboženských společností a jejich vlastních členů se může stát značně obtížným.⁸⁷

4.2 Kolektivní dimenze náboženské svobody

Předmětem kolektivního aspektu náboženské svobody náboženských společností jako celků je především jejich registrace, vnitřní autonomie a ochrana majetku. Stát v těchto záležitostech musí vystupovat jako „*neutrální arbitr*“, jehož úkolem není hodnotit jednotlivá náboženství či přesvědčení, nebo zasahovat do sporů mezi jednotlivými hnutími či jejich členy, ale zajišťovat jejich ochranu. Přestože čl. 9 Úmluvy neupravuje pravidla týkající se práva na zakládání církví a jiných náboženských společností ani právo na získání právní osobnosti, je tato otázka regulována pomocí rozsáhlé judikatury. Zakládání organizovaných náboženských útvarů musí být, jak plyne judikatury ESLP, interpretováno v souladu s čl. 11 Úmluvy upravujícím svobodu sdružování.⁸⁸ Analogickou úpravu kolektivních práv náboženských společností pod záštitou OSN pak nalezneme v čl. 18 a čl. 22 Paktu.

V průběhu času prošla judikatura Evropského soudu pro lidská práva, týkající se náboženské svobody v kolektivním smyslu značným vývojem. Zatímco v počátku nahlížel ESLP na kolektivní svobody jako na sekundární projev práv jednotlivců, jakožto členů náboženských společností (např. případ X proti Dánsku), v pozdější judikatuře již pohlížel na tyto společnosti jako na plnohodnotné nositele svobod chráněných čl. 9 Úmluvy.⁸⁹ I přesto, že jsou státy vázány stejnými mezinárodněprávními dokumenty, lze v jejich postoji k otázkám autonomie církví nalézt značné odlišnosti.⁹⁰

⁸⁷ MINNERATH, Roland prof. *Autonomie církví v Evropě. Revue církevního práva: Church law review.*

⁸⁸ DĚKANOVSKÁ, Kateřina a Harald Christian SCHEU (ed.), Jakub KŘÍŽ (ed.). *Právní postavení náboženských menšin.* Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2013. str. 34,35. ISBN 9788087146828

⁸⁹ SPRATEK, Daniel. *Právo církví a náboženských společností na subjektivitu. Revue církevního práva: Church law review.* Praha: Společnost pro církevní právo. č.–26 3/03, str. 197. ISSN 12111635

⁹⁰ MINNERATH, Roland prof. *Autonomie církví v Evropě. Revue církevního práva: Church law review.* Praha: Společnost pro církevní právo. č. 14 3/99. ISSN 23365609

4.2.1 Registrace náboženských společností a církví

Registrace náboženské společnosti ve formě právnické osoby či její uznání není předpokladem pro právo jejich členů se sdružovat za účelem praktikování víry, který je chráněn již samotným čl. 9 Úmluvy spolu s ostatními relevantními články. Registrace však přináší církvím a náboženským společnostem kromě přiznání právní osobnosti také zvláštní oprávnění stanovená konkrétními vnitrostátními předpisy, jako je například možnost zakládat vlastní školy či být příjemci státních dotací. Proto jsou záležitosti související s registrací náboženských společností častým předmětem řízení nejen před Evropským soudem pro lidská práva.⁹¹

Jedním ze stěžejních rozhodnutí ESLP týkající se registrace náboženské společnosti je Metropolitní církev Besarábie a další proti Moldávii. Po založení pravoslavné Metropolitní církve Besarábie požádali zakladatelé, v souladu s moldavskými zákony, o její registraci. Vláda však zakladatelům nevyhověla a ani po opakovaných žádostech registraci církve neuskutečnila. V souvislosti s vykonáváním náboženství bez řádné registrace pak byli členové církve vystaveni mnoha postihům ze strany státu. Nejvyšší soud zásah do práv stěžovatelů způsobený odmítnutím registrace neshledal, protože se stěžovatelé dle jeho názoru mohli stát členy již registrované pravoslavné náboženské společnosti Metropolitní církvi Moldávie. Nepotřebovali tedy zakládat novou pravoslavnou církev. Nejvyšší soud navíc považoval tento spor za vnitřní záležitost církve, jenž nespadal do jeho působnosti. Doporučil proto stěžovatelům obrátit se na příslušné orgány církve. Stěžovatelé pak po další neúspěšné žádosti o registraci své církve podali stížnost k ESLP.

Jelikož moldavské zákony umožňují praktikování náboženství jen státem registrovaným náboženským společnostem, nemůže církev, které byla registrace odepřena domáhat ochrany svých práv před soudy. Zároveň tak bylo členům této společnosti odepřeno právo vykonávat své náboženství spolu s jinými. S ohledem na výše uvedené pak ESLP shledal k porušení čl. 9 Úmluvy. ESLP v rozhodnutí uvedl, že *„nemůže-li náboženská společnost praktikovat jednotlivé aspekty kolektivního náboženského projevu, jakými jsou např. vlastnictví sakrálních objektů či procesní*

⁹¹ KMEC, J., KOSAŘ, D., KRATOCHVÍL, J., BOBEK, M. *Evropská úmluva o lidských právech*, str. 987, 988

*legitimace při soudní ochraně majetkových práv k objektům potřebným pro bohoslužbu, je narušována její náboženská svoboda“.*⁹² Důležité je si ale uvědomit, že ESLP vycházel ze situace, kdy stát výslovně zakazoval praktikování jiných náboženství než těch registrovaných. Je tedy pravděpodobné, že pokud by náboženské společnosti byly oprávněny nabýt právní osobnost i jiným způsobem než jen registrací, ESLP by rozpor s čl. 9 pravděpodobně nevyslovil.⁹³

Druhým důležitým rozhodnutím, jehož předmětem byl spor o právu na registraci, jako o jednom z práv chráněných čl. 9 Úmluv, je rozhodnutí ve věci Hasan a Chaush proti Bulharsku, jehož předmětem byla násilná výměna vedení muslimské náboženské komunity. Poté, co byl jeden ze stěžovatelů, Fikri Sali Hasan, svržen z postu vrchního muftího,⁹⁴ dosadila bulharská vláda dekretem na jeho místo muftího Gendzheva. Stěžovatel se v reakci na tento krok domáhal registrace nové muslimské náboženské společnosti, která by fungovala pod jeho vedením. Na ESLP se stěžovatel obrátil z důvodu odmítnutí registrace této muslimské náboženské společnosti, které bulharská vláda odůvodnila potřebou jednotného vedení muslimské komunity v Bulharsku. V řízení před ESPL vláda rozporovala názor stěžovatelů, že se svým jednáním dopustila porušení čl. 9 Úmluvy a tvrdila, že čl. 9 Úmluvy není pro tento spor vůbec relevantním ustanovením.⁹⁵ ESLP se s tímto tvrzením neztotožnil a mimo jiné uvedl, že „*Pokud se jedná o organizaci náboženské společnosti, článek 9 Úmluvy musí být interpretován ve světle čl. 11, který chrání výkon sdružovacího práva (...) Autonomní existence náboženských společností je nepostradatelná pro pluralismus v demokratické společnosti (...) Kdyby organizační život náboženské společnosti nebyl chráněn čl. 9 Úmluvy, všechny jiné aspekty individuální náboženské svobody by tím byly dotčeny.*“⁹⁶

Opačným problémem než v předcházejících dvou řízeních, tedy zrušením již registrované náboženské společnosti, se ESLP zabýval v případě Moskevští Svědkové Jehovovi proti Rusku. Ruské soudy rozhodly o rozpuštění náboženské společnosti

⁹² Metropolitní církev Besarábie proti Moldávii, stížnost č. 45701/99, ze dne 13.12.2001

⁹³ SPRATEK, Daniel. *Právo církví a náboženských společností na subjektivitu. Revue církevního práva: Church law review.* str. 197.

⁹⁴ muftí = autoritativní právní poradce v islámu, ustanovený muslimskou vládou

⁹⁵ Hasan a Chaush proti Bulharsku, stížnost č. 30985/96, ze dne 26.10.2000

⁹⁶ SPRATEK, Daniel. *Právo církví a náboženských společností na subjektivitu. Revue církevního práva: Church law review.* str. 192, 193, op. cit.

Moskevští Svědkové Jehovovi a o zákazu činnosti tohoto náboženského sdružení z důvodu údajného porušování ruských a mezinárodních právních předpisů. Ruské soudy shledaly následující: náboženské sdružení se mělo dopouštět podněcování k nenávisti, rozbíjení rodinných vztahů, zásahů do osobnostních práv člověka, nabádání k sebevraždám, odmítání lékařské péče a v neposlední řadě k neplnění občanských povinností, tedy odmítání povinné vojenské služby a neslavení státních svátků. ESPL na rozdíl od ruských soudů dospěl z důvodu nedostatečného prokázání tvrzených skutečností k opačnému názoru. Evropský soud pro lidská práva byl toho názoru, že oprávnění založit náboženská sdružení je jedním ze stěžejních práv zaručených čl. 9 v souvislosti s čl. 11 Úmluvy, bez kterého by byl jednotlivcům výkon kolektivních práv podstatně ztížen. Státy jsou při vykonávání dozoru nad souladem aktivit sdružení se zákonem povinny zasahovat do práv těchto sdružení v co nejmenší míře. Tento zásah musí být ospravedlněn pouze právě závažnými a přesvědčivými důvody. Tím, že ruské soudy zrušily registraci náboženskému sdružení, odepřely zaručená základní práva, která jsou nezbytná pro výkon náboženské praxe.

4.2.2 Zákonost požadavků nezbytných pro registraci náboženských společností a církví

Ke konkrétním požadavkům, které jednotlivé státy kladou na náboženské společnosti pro získání právní osobnosti, se ESLP poprvé vyjadřoval až v roce 2008 v případě Náboženské společnosti Svědků Jehovových proti Rakousku. Stěžovatelé žádali roku 1978 o registraci Svědků Jehovových jako „náboženské společnosti“ dle zákona o uznání náboženských společností. Udělení právní osobnosti se náboženské společnosti dočkalo až v roce 1998, tedy až o dvacet let později. Svědkům Jehovovým však nebyla udělena právní osobnost podle výše zmíněného zákona o uznání náboženských společností, ale jen na základě nově přijatého zákona o náboženských společenstvích. Takto přiznaná právní osobnost nedosahovala stejných právních kvalit, jako právní osobnost udělená na základě zákona o uznání náboženských společností. Stěžovatelé se proto obrátili na ESLP se stížností pro porušení čl. 9 Úmluvy a čl. 14 se spojením s čl. 9 Úmluvy.⁹⁷

⁹⁷ Moskevští Svědkové Jehovovi proti Rusku, stížnost č. 302/2002, ze dne 10. 6. 2010

Stěžovatelé poukazovali zejména na neodůvodněnost zákonem stanovených požadavků potřebných pro registraci náboženské společnosti. Jednalo se o kumulativní splnění následujících podmínek - dvacetileté existence náboženského sdružení na území Rakouska, desetileté existence ve formě registrovaného náboženského společenství, požadavku dvou tisíc osob hlásících se k danému náboženství a předpoklad nakládání s příjmy jen pro náboženské účely. ESLP opět zdůraznil, že svoboda sdružování je neodmyslitelným aspektem náboženské svobody, bez kterého by tato byla jen těžko představitelná. Není podstatné, že v řízení před vnitrostátními soudy nebyly prokázány žádné negativní dopady na společenství způsobené odpíráním registrace náboženské společnosti. Porušení práva může být shledáno i v případě, že jeho beneficiant žádnou škodu či újmu neutrpěl. Za situace, kdy registrace přináší náboženské společnosti mnoho výhod, ať již v oblasti školství, daňových výhod, či uvolnění z vojenské či civilní služby, je stát nucen umožnit ucházet se o kýžený statut všem společenstvem, a to za rovnocenných podmínek.

ESLP konstatoval, že požadavek desetileté čekací lhůty není sám o sobě v rozporu s Úmluvou. Je ale zapotřebí na něj nahlížet s ohledem na konkrétní náboženské společenství, které o registraci žádá. Je zřejmé, že v případě nových, neznámých náboženských lze uvažovat o výše zmíněné lhůtě jako o akceptovatelné. To samé pravidlo nelze ale aplikovat na náboženskou skupinu, jejíž existence je dlouhodobě mezinárodně uznávaná a v mnoha státech světa již dlouhou dobu oficiálně registrovaná. Požadovaná lhůta by tak měla být stanovena flexibilně, aby skutečně umožňovala reflektování konkrétní situace. Praxe rakouských orgánů navíc jasně vykazovala prvky diskriminace, kdy jednotlivé žádosti nebyly posuzovány stejným způsobem a z čekací lhůty se stal spíše prostředek k uplatňování politiky státu v oblasti náboženských společností. Závěrem tedy soud konstatoval porušení čl. 9 Úmluvy, stejně tak jako čl. 9 ve spojení s čl. 14 Úmluvy.⁹⁸

Také v řízení Lajda proti České republice se soud vyjadřoval k zákonným požadavkům, které musely náboženské společnosti splňovat pro přípustnost jejich registrace. Stěžovatel, pan Lajda, podal žádost na registraci církevní společnosti Společenství

⁹⁸ Náboženské společenství Svědků Jehovových proti Rakousku, stížnost č. 40825/98, ze dne 31.12.2008

Ducha Svatého pro sjednocení světového křesťanství, kterou v souladu s platným právem podložil deseti tisíci podpisy zletilých osob. Ministerstvo kultury po prověření náhodného vzorku osob z listiny podpisů však zjistilo, že podstatná část kontaktovaných osob nemá o nově vznikající církvi prakticky žádné bližší informace a k jejich podpisům proto v rámci registrace nepřihlíželo. Ministerstvo pak registraci z důvodu nesplnění potřebného počtu osob hlásících se k církvi odmítlo. Pan Lajda se proto obrátil na ESLP se stížností pro porušení čl. 9 Úmluvy.

Ačkoliv ESLP neshledal pochybení v postupu úřadů při posuzování splnění kritérií potřebných k registraci církve, vyslovil nesouhlas s počtem deseti tisíců podpisů osob hlásících se k víře, a to mimo jiné s ohledem na celkový počet obyvatel v České republice, vůči kterému byla tato podmínka nepřiměřená. Svůj argument podpořil také odkazem na zprávu Benátské komise z roku 2004, která klade na státy požadavek nepodmiňovat registraci církví neúměrně vysokými počty jejich členů.⁹⁹ V reakci na zprávu Benátské komise však před rozhodnutím ESLP vešel v účinnost zákon o církvích a náboženských společnostech, který snížil počet požadovaných podpisů na tři sta. Překážka, pro kterou ministerstvo odmítlo stěžovatelovu církev registrovat, tedy odpadla. Protože církev žádost o registraci, která by s nejvyšší pravděpodobností byla úspěšná, znovu nepodala, odmítl Soud stížnost jako neopodstatněnou.¹⁰⁰

Je zajímavé, že ostatní členské státy Rady Evropy na judikaturu týkající se podmínek registrace příliš nereagovaly. Příkladem je nejen sama Česká republika, která nepřizpůsobila čekací lhůtu požadavku flexibility, tak jak bylo vyřčeno v případě Náboženská společnost Svědků Jehovových proti Rakousku, a ponechala ji jednotnou. Také Slovensko, které ačkoliv má méně obyvatel než Česká republika, ponechalo počet podpisů potřebných pro registraci ve výši 20.000. Zákonost této vysoké hranice podpisů nezbytných pro registraci náboženské společnosti byla přezkoumána Ústavním soudem Slovenska, který porušení ústavy neshledal mimo jiné s odůvodněním, že

⁹⁹ KMEC, J., KOSAŘ, D., KRATOCHVÍL, J., BOBEK, M. *Evropská úmluva o lidských právech*, str. 977

¹⁰⁰ Lajda proti České republice, stížnost č. 20984/2005, ze dne 3.3.2009

náboženské společnosti mohou na Slovensku působit také ve formě spolků. Kritéria potřebná pro registraci se pak na tyto spolky nevztahují.¹⁰¹

Naopak přípustným požadavkem potřebným k registraci církve je předložení základních tezí nově registrovaného náboženství, dle kterého jsou státy schopny posoudit soulad jeho učení se zákony a demokratickým právním řádem.

Obecně lze tedy shrnout, že nepřiznáním právní osobnosti náboženské společnosti se státy dopouští nejen porušení svobody sdružovací, ale také zásahu do svobod náboženských. Samotné omezení práva na náboženskou svobodu pak ještě neznamená zásah do práva chráněného čl. 9 Úmluvy, pokud bylo toto právo omezeno z některého z důvodů uvedeného v čl. 9 odst. 2 Úmluvy. Tato omezení musí pak být aplikována jen za přísně stanovených podmínek, které nebrání náboženským společenstvím nabytí právní osobnosti za rovnocenných podmínek.¹⁰²

4.2.3 Vnitřní autonomie náboženských společností a církví

Jak uvádí Mgr. Jakub Kříž: „*Judikatura ESLP v otázce ustavování duchovních vychází z předpokladu, že náboženská struktura společenství tradičně a všeobecně existují ve formě organizovaných struktur, jejichž součástí jsou i duchovní.*“¹⁰³ Součástí práva na existenci náboženské společnosti a jejího spravování bez neoprávněných státních intervencí, je tak i právo na stanovení vlastních podmínek pro volbu, odvolání a statutu duchovních.¹⁰⁴

Ochranu vnitřní autonomie poskytl Evropský soud pro lidská práva náboženským společnostem v případě Nejvyšší svatá rada muslimského společenství proti Bulharsku. Stejně jako v kauze Hasan a Chaush proti Bulharsku došlo k rozdělení jednotného vedení muslimské komunity na dvě oddělené organizace. Stěžovatel navrhl uspořádat konferenci ke znovu sjednocení muslimské obce, avšak z důvodu neregulérnosti volby

¹⁰¹ WIESHAIDER, Wolfgang, Prof. Mag. Dr., *Judikatura evropského soudu pro lidská práva ohledně právního postavení náboženských společností*

¹⁰² ŠMID, Marek a Michaela MORAVČÍKOVÁ (eds.), *Medzinárodné a vnútroštátne právne aspekty subjektivity osobitných subjektov medzinárodného práva a cirkví a náboženských spoločností*. Trnava: Trnavská univerzita, 2013. str. 87, 91. ISBN 9788080827373

¹⁰³ KŘÍŽ, Jakub. *Zákon o církvích a náboženských společnostech: komentář*. Vyd. 1. V Praze: C.H. Beck, 2011. Beckovy malé komentáře. str. 65. ISBN 9788074003622 op. cit.

¹⁰⁴ KŘÍŽ, Jakub. *Zákon o církvích a náboženských společnostech: komentář*. str. 65

nového vedení z tohoto vyjednávání ustoupil. I přesto však vláda spolu s protistranou stěžovatele konferenci uspořádala a zvolila na ni nové vedení, ve kterém nebyl ani jeden zástupce ze strany stěžovatele. Ten se proto obrátil na vnitrostátní soudy se žádostí o zrušení provedené volby na konferenci a o registraci nového vedení. Po neúspěchu u vnitrostátních soudů se stěžovatel obrátil na ESLP. ESLP konstatoval, že úkolem státu je vystupovat jako nezávislá třetí strana v případě sporů mezi náboženskými společnostmi. Ale za situace, kdy stát ve vedení konference pokračoval i přesto, kdy jeden ze dvou aktérů z vyjednávání odstoupil, se stát dopustil nedodržení potřebné neutrality a tím překročil své pravomoce v této oblasti.¹⁰⁵ Způsoby řešení kolizí uvnitř náboženské společnosti musí být v zájmu nestrannosti předem stanovené a předvídatelné.¹⁰⁶ ESLP také uvedl že „*Účast na životě společenství je projev náboženství, chráněný čl. 9 Úmluvy. Svoboda náboženství podle čl. 9 Úmluvy vykládaná ve světle čl. 11 Úmluvy, tedy ustanovení, které chrání spolky proti neoprávněnému zásahu státu, zahrnuje také očekávání, že v daném společenství bude umožněno poklidně existovat, bez svévolného zasahování státu.*“¹⁰⁷

Zajímavým je také případ Dudová a Duda proti České republice, ve kterém se sice stěžovatelé dovolávali práva na spravedlivý proces, ale skutkovou podstatou sporu bylo ustavování duchovních jako projev autonomie církví. Pro lepší pochopení je nejprve důležitý stručný výklad k postavení duchovních. Duchovní nejsou v českém právním řádu ve vztahu k církvím v pracovněprávním poměru v pravém slova smyslu, ale jejich vzájemný vztah se řídí vnitřními předpisy církve. Církev také samy rozhodují o způsobilosti kandidátů k ustavení do funkce. Stěžovatelé se domáhali u soudu vyslovení neplatnosti ukončení služebního poměru ze strany Církve československé husitské. Ústavní soud stížnost odmítl s poukázáním na autonomii církví, kdy soudy nemají pravomoc do vztahů mezi duchovními a církvemi zasahovat. Evropský soud pro lidská práva ale vyjádřil názor, že odmítnutí zabývat se případem z důvodu ochrany autonomie církví, samo o sobě není porušením práva na spravedlivý proces. Stěžovatelům z výše

¹⁰⁵ Nejvyšší svatá rada muslimského společenství proti Bulharsku, č. stížnosti 39023/97, ze dne 16.12.2004

¹⁰⁶ GRABENWARTER, Christoph. *European convention on human rights: commentary*. str. 248

¹⁰⁷ Nejvyšší svatá rada muslimského společenství proti Bulharsku, §73, op.cit.

uvedených důvodů tedy nevyhověl. Tím tak ESLP nepřímo potvrdil jistou míru autonomie církve v rámci pracovněprávních vztahů.¹⁰⁸

K vnitřní autonomii neodmyslitelně patří zákaz dosazování či výměny osob ve vedení náboženských společností státem, aniž by tyto osoby byly náboženskou společností příslušným způsobem zvoleny či potvrzeny. K této záležitosti Evropský soud pro lidská práva vyjadřoval například v kauzách *Serif proti Řecku* a *Agga proti Řecku*.¹⁰⁹ V prvním případě se spor týkal způsobu obsazení postu muftího. Ačkoliv oficiální zástupci muslimské komunity žádali stát o uspořádání volby, Řecko volby neuspořádalo. Na post muftího pak řecká vláda sama dosadil osobu, která nebyla členy náboženského společenství řádně zvolena. Stěžovatelé se tak rozhodli uspořádat vlastní volby, ve kterých byl muftím zvolen Ibrahim Serif. Ten se poté společně s ostatními domáhal zrušení jmenování muftího státem a uznání své volby. Mezitím bylo zahájeno proti stěžovateli, panu Sherifovi trestní řízení, ve kterém byl shledán vinným ze zastávání úřadu Muftího, aniž by byl do této funkce zvolen.

Stěžovatel se proto obrátil na ESLP. Ve své stížnosti se ohradil proti tvrzení vlády, že jeho odsouzení bylo nezbytné v zájmu demokratické společnosti, kdy měl stěžovatel údajně podkopávat státem stanovený systém organizace náboženského života. Stát jeho odsouzením údajně sledoval zabránění nepokojů uvnitř muslimské komunity, mezi muslimskou komunitou a komunitou křesťanů a v neposlední řadě mezi Řeckem a Tureckem, pramenící ze vzniklého dvojvládí. Stěžovatel upozornil na skutečnost, že jak křesťané, tak židé mají možnost svobodné volby jejich náboženského vedení. Tím, že stát dosadil na post muftího osobu, se kterou většina muslimů nesouhlasila, se dopustil diskriminačního jednání, které s vysokou pravděpodobností sloužilo jako nástroj represe Řecka vůči turecké muslimské menšině. Stěžovatel dále tvrdil, že jeho odsouzením mu bylo odepřeno právo projevat jeho víru společně s osobami, které ho vnímaly jako svého vůdce. Evropský soud pro lidská práva shrnul, že vnitrostátní soudy obvinily stěžovatele z účasti na svatebních obřadech a jiných úkonech spojených s výkonem veřejné moci. Neuvedly však žádné konkrétní příklady jednání stěžovatele, které mělo

¹⁰⁸ KŘÍŽ Jakub, *Vliv judikatury Evropského soudu pro lidská práva na náboženskou svobodu v České republice*, Jurisprudence 7-8/2012, Wolters Kluwer, str. 39, 40. ISSN 18023843

¹⁰⁹ KMEC, J., KOSAŘ, D., KRATOCHVÍL, J., BOBEK, M. *Evropská úmluva o lidských právech: komentář*. str. 990

mít právně závazné následky, a tím by tedy zasahovalo do výkonu funkce zvoleného muftího. Odsouzení jen pro samotné vystupování na náboženských obřadech, za proslovy k věřícím a odívání se do šatů určeným náboženským vůdcům, může být jen těžko v souladu s požadavkem náboženské plurality v demokratické společnosti. Zvláště za situace, kdy byl stěžovatel podporován minimálně částí muslimské komunity a tito její členové ho dobrovolně následovali.¹¹⁰

Druhý případ Agga proti Řecku byl veden v podstatě ve stejném duchu, akorát o několik let později. Agga byl stejně jako Serif řádně muftím řádně zvolen, poté však v reakci na přijetí nového zákona řecká vláda dosadila na tuto pozici jinou osobu. Pan Agga se domáhal jeho sesazení a uznáním volby jeho osoby na pozici muftího za právoplatnou. Poté, co se případ dostal před ESLP, řecká vláda mimo zmíněné v případě výše argumentovala tím, že muftím náleží i některé pravomoci soudů a že soudce nemůže být volen lidmi. Navíc je volba duchovních vládou, nikoliv věřícími, obvyklá i v jiných státech Evropy.

Evropský soud pro lidská práva vyslovil názor, že i když je povinností státu zabránit napětí, ať již uvnitř nebo mezi jednotlivými náboženskými skupinami, není možné takto učinit na úkor pluralismu v demokratické společnosti nezbytným. Státy by se měly naopak snažit vést tyto subjekty k vzájemné toleranci. Samo Řecko svým jednáním zavdalo příčinu možnému konfliktu dosazením na pozici muftího osobou, která nebyla řádně vybrána a respektována členy muslimské komunity.¹¹¹ V obou případech tedy ESLP zastal shodný názor, že státy nejsou oprávněny zasahovat do autonomie církví a náboženských společností tím, že dosadí na volené posty osoby, jejichž volba či výběr nebyly členy společnosti řádně provedeny.

To, že státy nejsou oprávněny diktovat, koho mají náboženské společnosti přijmout za člena, Evropský soud pro lidská práva potvrdil v rozhodnutí v kauze Svyato-Mykhaylivska Parafiya proti Ukrajině. V této kauze vláda odmítla registrovat změnu statutu náboženské společnosti s odůvodněním, že nebyl podepsán všemi členy sněmu společnosti. Stalo se tak proto, že jeden ze členů této náboženské společnosti z ní byl vyloučen. ESLP konstatoval, že přijímání nových členů a případné vylučování členů je

¹¹⁰ Serif proti Řecku, stížnost č. 38178/97, ze dne 14.12.1999

¹¹¹ Agga proti Řecku, stížnost č. 50776/99 a 52912/99 ze dne 17.10.2002

interní záležitostí náboženských společností a zároveň jeden ze způsobů uplatňování jejich vnitřní autonomie. Státy tak nemohou odmítnout zapsat změnu v náboženské společnosti jen proto, že podpis jednoho z jejich členů na listině není z důvodu jeho vyloučení z církve připojen.¹¹²

Jiným případem je autonomie náboženských společností v oblasti pracovněprávních vztahů či vztahů jim podobným. Jakkoliv jsou pracovní vztahy mezi církvemi a jejich zaměstnanci vztahy soukromoprávními, neznamena to, že by tyto vztahy nespadały pod ochranu poskytovanou Úmluvou.¹¹³ Evropský soud pro lidská práva rozhodoval v roce 2010 o dvou skutkově podobných případech týkajících se právě zaměstnanců církví v Německu. V první kauze byl stěžovatel, pan Obst, členem Mormonské církve, ve které zastával vysokou pozici, a to Vedoucí vnějších vztahů pro Evropu. Ačkoliv byl stěžovatel ženatý, měl intimní poměr s jinou ženou. Jakmile se o jeho poměru dozvědělo vedení Mormonské církve, byl ze zaměstnání z důvodu cizoložství propuštěn. Druhý případ se týkal pana Schütthe, jenž byl zaměstnán u katolické církve jako varhaník a vedoucí pěveckého sboru. Stěžovatel, pan Schüth svou manželku, se kterou měl dvě děti, opustil. Zanedlouho poté začal žít se svou novou přítelkyní. Jakmile se jeho zaměstnavatel, katolická církev, o této skutečnosti dozvěděl, stěžovatele propustil s odůvodněním, že se stěžovatel dopustil cizoložství a bigamie. Tímto jednáním porušil mravní zásady, které křesťanství ctí a ke kterým se jako zaměstnanec církve zavázal.

Oba stěžovatelé se posléze obrátili na vnitrostátní soudy se žádostí o zrušení rozhodnutí církvi o ukončení jejich pracovních poměrů. Poté, co vnitrostátní soudy jejich žalobám nevyhověly, obrátili se stěžovatelé na ESLP. Ten porovnával právo na respektování soukromého života stěžovatelů chráněným čl. 8 Úmluvy¹¹⁴ s autonomií církvi v pracovněprávních vztazích, které poskytuje ochranu čl. 9 Úmluvy. Jakkoliv vypadají

¹¹² Svyato-Mykhaylivska Parafiya proti Ukrajině, stížnost č. 77703/01, ze dne 14.6.2007

¹¹³ KMEC, J., KOSAŘ, D., KRATOCHVÍL, J., BOBEK, M. *Evropská úmluva o lidských právech: komentář*. str. 990

¹¹⁴ Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod, čl. 8

1. Každý má právo na respektování svého soukromého a rodinného života, obydlí a korespondence.
2. Státní orgán nemůže do výkonu tohoto práva zasahovat kromě případů, kdy je to v souladu se zákonem a nezbytné v demokratické společnosti v zájmu národní bezpečnosti, veřejné bezpečnosti, hospodářského blahobytu země, ochrany pořádku a předcházení zločinnosti, ochrany zdraví nebo morálky nebo ochrany práv a svobod jiných.

tyto dva případy podobně, závěr ESLP o zákonnosti ukončení pracovního poměru obou stěžovatelů se liší. ESLP v obou případech shodně konstatoval, že církve jsou oprávněny pro své zaměstnance vymezit morální požadavky, které se zaměstnanci uzavřením pracovního poměru zavazují dodržovat, pokud jsou takové požadavky v souladu s hodnotami Úmluvy.

V kauze *Obst* dal ESLP ale za pravdu německým pracovněprávním soudům, které dle jeho názoru vzaly v potaz všechny relevantní a důležité skutečnosti týkající se případu. Církve mají právo spravovat samostatně záležitosti týkající se vlastních zaměstnanců, zvláště u osob s takto vysokým postavením jako měl pan *Obst*. Církve jsou oprávněny po svých zaměstnancích vyžadovat dodržování morálních zásad a loajality jaké jsou vlastní jejich náboženskému přesvědčení. Propuštění pana *Obsta* bylo tedy, s ohledem na vážnost provinění a jeho postavení v rámci společenství, nezbytností k zachování vážnosti a důvěryhodnosti církve.¹¹⁵

Na stranu stěžovatele se naopak Evropský soud pro lidská práva postavil v kauze *Schüth*. ESLP vnitrostátním soudům vytkl nedostatečné odůvodnění jejich závěrů, kdy ve kterých dospěly k názoru, že stěžovatel nevykonával takový post, kde by jeho chování mělo za následek okamžité propuštění. ESLP byl přesto ale přesvědčen, že byl stěžovatel v rámci církve na takové pozici, kdy jeho činy mohly ovlivnit důstojnost církve. Soudy však nezhodnotily dopad propuštění na stěžovatele a jeho rodinu a také možnost nalezení nového pracovního uplatnění. Soudy se také vůbec nezabývaly porovnáním významu sporu pro církev a jeho vliv na soukromý život stěžovatele. ELPS závěrem shledal porušení čl. 8 Úmluvy, kdy vnitrostátní soudy měly, s ohledem a okolnosti případu, posoudit výpověď pana *Schütha* jako protiprávní. ESLP tedy v případě *Schütz* postavil právo na soukromý život jednotlivců nad ochranu zachování vnitřní autonomie církve a její samostatné rozhodování o vlastních zaměstnancích.¹¹⁶ Na těchto kauzách je jasně demonstrováno, že i autonomie náboženských společností má jisté hranice. Nelze dopustit, aby zacházení církví s jejich zaměstnanci porušovalo základní principy nejen pracovního práva.

¹¹⁵ *Obst* proti Německu, stížnost č. 425/03, ze dne 23.9.2010

¹¹⁶ *Schüth* proti Německu, stížnost č. 1620/03, ze dne 23.10.2010

S autonomií v pracovněprávních vztazích se musel ESLP vypořádávat také v kauze Sienbhaar proti Německu. Stěžovatelka pracovala jako vychovatelka ve školce zřízené evangelickou církví. V průběhu zaměstnání konvertovala stěžovatelka k sektě zvané Univerzální církev. Jakmile se její zaměstnavatel o změně náboženství dozvěděl, dal stěžovatelce výpověď. Evangelická církev argumentovala především ohrožením důvěryhodnosti církve, obzvlášť za situace, kdy stěžovatelka měla na malé žáky z pozice učitelky přímý vliv.

Od předešlých dvou případů se tento liší svobodami chráněnými Úmluvou, které se dostaly do konfliktu. Zatímco v případech Obst a Schütz se jednalo o konflikt mezi náboženskou svobodou církve a práva na ochranu soukromého života jednotlivce. V tomto případě se ESLP zabýval konfliktem náboženské svobody na obou stranách sporu. Církev obhajovala své právo na stanovení pravidel jejího vlastního fungování, stěžovatelka naopak namítala porušení svobody vyznání, jelikož právě vyznání bylo důvodem pro ukončení pracovního poměru. ESLP se ve svém rozhodnutí opíral především o princip proporcionality, kdy vyvážení zájmů jednotlivců a společnosti leží na bedrech jednotlivých států.¹¹⁷ Dále ESLP odkázal na rozhodnutí spolkového ústavního soudu, ve kterém spolkový soud dovodil, že „ze zásady seburčení církve ve vnitřních záležitostech vyplývá i určitá míra autonomie v úpravě právních vztahů k vlastním zaměstnancům. Tato autonomie sice musí respektovat meze dané obecnými zákony – můžeme je nazvat *ordre public* nebo dobré mravy, ale nad tento rámec se řídí povinnosti zaměstnanců církvi hlavně požadavky uznanými v dané církvi.“¹¹⁸ ESLP tedy dospěl k závěru, že výpověď byla ospravedlnitelná a porušení čl. 9 ve vztahu ke stěžovatelce neshledal.

4.2.4 Majetek církví

Jak je již zmiňováno výše, přiznání právní osobnosti církvím a náboženským společnostem, přináší těmto často mnoho výhod v podobě právních nástrojů potřebných k účinné ochraně jejich majetků. Náboženské společnosti se mohou, stejně jako ostatní právnické osoby, domáhat ochrany svého majetku s odkazem na čl. 1 Dodatkového

¹¹⁷ Sienbhaar proti Německu, stížnost č. 18136/02, ze dne 3.2.2011

¹¹⁸ DĚKANOVSKÁ, Kateřina, SCHEU, Harald Christian a Jakub KRÍŽ (eds.). *Právní postavení náboženských menšin*. str. 77 op. cit.

protokolu. Z judikatury ESLP lze pak dovodit, že ze samotného čl. 9 Úmluvy nelze vyvozovat zvláštní ochranu majetku církví a náboženských společností jako celku. Tento názor ESLP vyslovil například v kauze Svaté kláštery proti Řecku. Skupina klášterů se na ESLP obrátila se stížností, kterou napadala nově přijatý zákon, dle kterého velká část jejich pozemků, kromě samotných klášterů, připadla státu. Stěžovatelé namítali jak porušení čl. 1 Dodatkového protokolu, tak čl. 9 a čl. 11 Úmluvy a v neposlední řadě č. 14 Úmluvy spolu s výše zmíněnými články. ESLP ve faktickém vyvlastnění pozemků církve shledal porušení čl. 1 Dodatkového protokolu. Naopak odmítl tvrzení stěžovatelů, že odebráním části jejich majetku bylo zabráněno řádnému výkonu jejich náboženské mise. Vyvlastněné nemovitosti byly jen užitkovými pozemky náležejícími do vlastnictví klášterů a nikoli samotné „objekty určené pro bohoslužbu“. Ustanovení čl. 9 Úmluvy se na ně tedy nevztahuje. Evropský soud pro lidská práva tak vyložil ochranu majetku církví poskytovanou čl. 9 Úmluvy značně restriktivně, kdy ji omezil pouze na objekty určené pro bohoslužbu, nikoli na majetek náboženských společností jako celek.¹¹⁹

Jako ukázkou extenzivnějšího výkladu problematiky ochrany vlastnictví náboženských společností je vhodné zmínit náleží Ústavního soudu České republiky týkající navrácení majetků církvím v rámci tzv. církevních restitucí. Ústavní soud uvedl, že závěry ESLP ve věci Svaté kláštery proti Řecku na tuto stížnost aplikovat nelze, a to z důvodu diametrálně odlišné situace. Ústavní soud naopak shledal nečinnost Parlamentu v záležitosti církevních restitucí za porušení čl. 1 Dodatkového protokolu, tak čl. 15 odst. 1 a čl. 16 odst. 1 a 2 Listiny základních práv a svobod České republiky, zakotvující svobodu náboženského myšlení, svědomí a náboženského vyznání a jejího projevu vč. zásady autonomie církví. Ústavní soud vyjádřil názor, že „*Nezávislost církví je možno i gramaticky vykládat tak, že musí mít majetek, který by jim umožnil nezávisle vykonávat základní církevní funkce, aby měl každý právo svobodně projevovat své náboženství nebo víru, buď sám, nebo společně s jinými, soukromě nebo veřejně, bohoslužbou, vyučováním, náboženskými úkony nebo zachováním obřadu. Dopady nečinnosti zákonodárce se tak projevují nejen toliko v úzké majetkové sféře (historických) církví a náboženských společností, nýbrž i ve faktickém omezení*

¹¹⁹ Svaté kláštery proti Řecku, stížnost č. 13092/87 a 13984/88, ze dne 9.12.1994

*samostatnosti a nezávislosti na státu (církvní autonomie) zaručených čl. 16 odst. 2 Listiny k výkonu svobod zaručených čl. 16 odst. 1 a čl. 15 odst. 1 Listiny.*¹²⁰

Zajímavým je také rozhodnutí ESLP ve věci *Katolický kostel v Canea proti Řecku*. Římskokatolický kostel se domáhal před vnitrostátními soudy ochrany před zásahem do jeho majetku. Ty však žalobu odmítly jako neoprávněnou, z důvodu nedostatku aktivní legitimace, kdy kostel (farnost) není právnickou osobou a nemůže tedy být účastníkem řízení před soudy. Stěžovatel se tedy obrátil na ESLP, kde namítal jak porušení čl. 6 ve spojení s čl. 14 Úmluvy, tedy právo na spravedlivý proces, tak i porušení čl. 9 Úmluvy. Diskriminaci stěžovatel spatřoval v nemožnosti obrátit se na soudy s požadavkem ochrany svého majetku, zatímco židovské komunitě bylo umožněno své vlastnictví chránit, a to bez jakýchkoliv dalších formalit souvisejících s nabýváním právní osobnosti. Protože vláda nevznesla žádné relevantní argumenty ospravedlňující toto rozlišné zacházení, ESLP konstatoval porušení čl. 6 ve spojení s čl. 14 Úmluvy. Skutečností, že se ESLP k samotnému čl. 9 se nevyjadřoval, je velice zajímavá především z toho důvodu, že Komise ve svém vyjádření k případu v rámci řízení o přípustnosti stížnosti shledala právě především porušení práva na svobodu náboženského vyznání dle čl. 9 Úmluvy spolu s čl. 14 Úmluvy.¹²¹

Lze tedy shrnout, že náboženská sdružení a církve se mohou, stejně jako ostatní osoby, domáhat ochrany svého majetku pomocí čl. 1 Dodatkového protokolu. Ochrana majetku ve vlastnictví náboženských společností pak ale není, vyjma objektů určených pro bohoslužbu, nikterak čl. 9 Úmluvy zesílena.

4.3 Ochrana náboženské svobody v rovině práva na vzdělání dětí v souladu s náboženským či filosofickým přesvědčením rodičů

Na vztah mezi právem na vzdělání a svobodou vyznání bylo původně nahlíženo jako na závazek státu na straně jedné a práva rodičů na straně druhé, kdy dítě bylo v postavení beneficentia bez možnosti vlastní volby. Ve stejném duchu byly přijaty mezinárodněprávní dokumenty poskytující rodičům právo na výchovu a vzdělání svých potomků v souladu s jejich přesvědčením. Na nedostatečný důraz na práva samotného

¹²⁰ Nález č. Pl. ÚS 9/07, č. 242/2010 Sb., ze dne 1.7.2010

¹²¹ *Katolický kostel Canea proti Řecku*, stížnost č. 25528/94, ze dne 16.12.1997

dítěte upozornil jako jeden z prvních člen ESLP, pan Kellberg, ve svém separátním vótu v případě Kjeldsen, Busk Madsen a Pedersen. Výslovně se s problematikou práva dětí na vzdělání s jejich vlastním náboženským či jiným přesvědčením vypořádala až Úmluva o právech dítěte z roku 1989, které vychází ze spojení ustanovení čl. 5, 12, 12 a 28 odst. 1 Úmluvy o právech dítěte.¹²²

4.3.1 Evropská úprava

V rámci Evropy coby v rámci regionální úpravy nenalezneme ustanovení chránící práva rodičů na vzdělání jejich dětí v souladu s jejich přesvědčením v čl. 9 Úmluvy, nýbrž v čl. 2 jejich prvního Dodatkového protokolu z roku 1952. Tímto článkem je inspirována mimo jiné také úprava práva na vzdělání nacházející se v čl. 14 odst. 3 Listiny základních práv EU. Ta na rozdíl od čl. 2 Protokolu výslovně garantuje také „svobodu zakládat vzdělávací zařízení při náležitém respektování demokratických zásad“.¹²³ V poslední větě čl. 14 odst. 3 Listiny také nalezneme rozsah práva na vzdělání, který dle mého názoru, vychází především ze systému přijímání právních norem v Evropské unii, kdy musí být jednotlivá práva zaručená Evropskou unií poskytována „v souladu s vnitrostátními zákony, které upravují jeho výkon“.¹²⁴

Státy, které ratifikovaly Dodatkový protokol, se zavázaly „respektovat právo rodičů zajišťovat tuto výchovu a vzdělání ve shodě s jejich vlastním náboženským a filozofickým přesvědčením“.¹²⁵ Respektem se dle judikatury ESLP rozumí nejen závazek zdržet se zásahů do takového práva, ale státy se zároveň zavazují k určitému pozitivnímu jednání. V původním návrhu Dodatkového protokolu bylo místo slova respektovat uvedeno sousloví „brát ohled na“¹²⁶, které by na rozdíl od nynějšího znění zavazovalo státy jen vzít toto právo v potaz. V závěru by však státům nic nebránilo svým rozhodnutím zaručená práva omezit.¹²⁷

¹²² GERALDINE VANBUEREN., *The international law on the rights of the child*. Dordrecht [u.a.]: Nijhoff, 1998, str. 240-243. ISBN 9041110917.

¹²³ Listina základních práv EU, čl. 14 odst. 3. op. cit.

¹²⁴ Listina základních práv EU, čl. 14 odst. 3. op. cit.

¹²⁵ Dodatkový protokol k Úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod, čl. 2.

¹²⁶ z angl. originálu „to have regard for“

¹²⁷ SPRATEK, Daniel. *Evropská ochrana náboženské svobody*, str. 118

Důležité je také upozornit, že příjemci svobod vyplývajících z čl. 2 Dodatkového protokolu nejsou ti, o jejichž vzdělání se jedná, ale jsou jimi jejich rodiče.¹²⁸ Rodiče disponují tímto právem do nabytí zletilosti svých potomků. Poté se vychází z názoru, že zletilí jedinci jsou natolik rozumově a mravně vyspělí, aby byli schopni své náboženské a filosofické přesvědčení formulovat sami. V případě, kdy děti dosáhnou zletilosti v průběhu řízení, se mohou na výzvu soudu připojit k řízení v postavení vedlejších účastníků.¹²⁹ Z judikatury lze dovést takové právo nejen pro rodiče biologické, ale i pro rodiče adoptivní. Tento názor vychází z rozhodnutí Komise o přípustnosti stížnosti v případě Eriksson proti Švédsku, ve kterém stěžovatelka vychovávala nezletilého syna od jeho útlého dětství a poté jej v jeho dvou letech věku adoptovala. Mladiství byl stěžovatelce odebrán z důvodu podezření na nevhodné zacházení. Stěžovatelka mimo jiné namítala porušení práva na výchovu a vzdělání svého dítěte v souladu s jejím náboženským a filosofickým přesvědčením, které bylo umístěním syna do pěstounské péče znemožněno. Komise uznala její stížnost, i přesto, že nebyla biologickou matkou, za přípustnou.¹³⁰

Ustálená judikatura ale nepovažuje na přípustnou stížnost podanou ESLP právnickou osobou či osobou zbavenou rodičovské odpovědnosti soudním rozhodnutím. Ve věci Nadace křesťanských škol Ingrid Jordebo (dále také jen „Nadace“) a Ingrid Jordebo proti Švédsku Komise rozhodla, že stížnost na porušení čl. 2 Dodatkového protokolu, kterou podala Nadace, musí být odmítnuta z důvodu nesplnění podmínky aktivní legitimace stěžovatele. Škola Anna, kterou vedla paní Ingrid Jordebo prostřednictvím Nadace, byla jedinou soukromou křesťanskou školou ve Švédsku. Škola byla oprávněna vést první až sedmý ročník, povolení k dalším ročníkům se jí však získat nepodařilo. Z tohoto důvodu nebylo umožněno dceři paní Jordebo pokračovat ve výuce na výše zmíněné škole. Paní Jordebo tedy jménem Nadace podala stížnost na porušení čl. 2 Dodatkového protokolu. Komise došla k závěru, že „...stížnost by mohla být projednávána, jen byla by podána jménem paní Jordebo. Nadace nemůže být považována za oběť porušení ve smyslu čl. 25 Úmluvy. Jelikož stížnost byla podána

¹²⁸ DIJK, Van Pieter ... AUTHORS, eds.: *Theory and practice of the European Convention on Human Rights*, str. 902

¹²⁹ KMEC, J., KOSAŘ, D., KRATOCHVÍL, J., BOBEK, M. *Evropská úmluva o lidských právech, komentář*. str. 1303

¹³⁰ Eriksson proti Švédsku, stížnost č. 11373/85, ze dne 22.6.1989

*Nadací, je tedy nepřijatelná z důvodu osoby stěžovatele a musí být odmítnuta v souladu s čl. 27 odst. 2 Úmluvy.*¹³¹

Neméně důležitá je také „kvalita“ daného náboženského či filosofického přesvědčení. Dle judikatury ESLP zde není požadavek komplexního systému víry, jak bylo pojednáváno výše při výkladu čl. 9 Úmluvy, ale musí se jednat o přesvědčení „*seriózní, dlouhodobé a v demokratické společnosti akceptovatelné*“.¹³²

4.3.2 Univerzální úprava

Na univerzální úrovni je právo rodičů na výchovu a vzdělání svých dětí v souladu s jejich přesvědčením, ať již náboženským nebo filosofickým upraveno hned v několika dokumentech. Pro tuto práci je stěžejní úprava v čl. 18 odst. 4 Paktu, která zavazuje smluvní státy „*respektovat svobodu rodičů, a tam, kde je to vhodné, poručníků, zajistit náboženskou a morální výchovu svých dětí podle vlastního přesvědčení rodičů nebo poručníků*“.¹³³ Podobnou úpravu nalezneme i v čl. 13 odst. 3 Mezinárodního paktu o hospodářských, sociálních a kulturních právech, který zdůrazňuje především právo rodičů zvolit pro své potomky vzdělání v soukromých školách, které splňují státy požadovaná kritéria.¹³⁴ Naopak v čl. 26 odst. 3 Deklarace je garantováno rodičům „*přednostní právo volit druh vzdělání pro své děti*“¹³⁵, ale již blíže nespecifikuje kritéria, na základě kterých se mohou rodiče rozhodovat. Může se tak jednat jak o nábožensky neutrální faktory, jako je kvalita vzdělání, poloha školy, používané vzdělávací metody atd., tak náboženské či jiné přesvědčení, které je ve škole vyučováno, či způsob jeho pojetí. Toto ustanovení však nelze vykládat jako možnost rodičů rozhodnout se, zda svému potomku poskytnou vzdělání či nikoliv. Tak je možné dovodit z čl. 26 odst. 1 Deklarace, věty třetí, která považuje základní vzdělání za povinné.¹³⁶

¹³¹ Nadace Křesťanských škol Ingrid Jardebo a Ingrid Jardebo proti Švédsku, stížnost č. 11533/85, ze dne 6.3.1987

¹³² KMEC, J., KOSAR, D., KRATOCHVÍL, J., BOBEK, M. *Evropská úmluva o lidských právech, komentář*. str. 1311

¹³³ Mezinárodní pakt o občanských a politických právech, čl. 18 odst. 4. op. cit.

¹³⁴ Mezinárodní pakt o hospodářských, sociálních a kulturních právech, čl. 13 odst. 3

¹³⁵ Všeobecná deklarace lidských práv, čl. 26 odst. 3

¹³⁶ ALFREDSSON, Gudmundur a Asbjørn EIDE. *The Universal Declaration of Human Rights*. str. 555, 556

Jak vyplývá z kontextu Paktu, je za dítě ve smyslu čl. 18 odst. 4 Paktu, považována osoba mladší 18 let, ačkoliv tento věk není v Paktu přesně stanoven. Neznamená to však, že by osoby mladší 18 let nemohly samy přijmout víru či jiné přesvědčení, jakmile jsou na toto rozhodnutí dostatečně rozumově a mravně vyspělé. A to i v případě, že se jedná o přesvědčení v rozporu s přesvědčením jejich rodičů. Bližší úprava věkových hranic respektujících toto pravidlo je svěřena do režie jednotlivých států. Zatímco právo na vzdělání jejich svěřenců v souladu s přesvědčením jejich poručníků muselo být v případě Úmluvy dovozeno judikaturou, Pakt uděluje stejná práva jako rodičům i poručníkům nezletilých, pokud to lze v daném případě uznat za vhodné.¹³⁷

4.3.3 Výklad problematiky ve světle judikatury

Judikaturu zabývající se problematikou práva na vzdělání dětí v souladu s náboženským či filosofickým přesvědčením rodičů lze rozdělit do několika úžeji zaměřených skupin. Pro účely této práce bude tato problematika rozdělena do tří podmnožin, a to do roviny obsahu výuky, do roviny náboženských symbolů ve školách a v neposlední řadě do roviny problematiky zakládání soukromých škol a jejich financování státy.

4.3.3.1 Náboženské symboly ve školách

Státní školy, jako veřejné instituce, by měly vystupovat nábožensky neutrálně, což jde ruku v ruce s problematikou vyobrazování náboženských symbolů ve státních školách. Náboženské symboly mohou být ve školách zastoupeny v podobě vybavení školních prostor (např. kříž), součástí oděvu (např. šátek, turban), ale může se jednat i o sestřih vousů některého ze studentů či vyučujících.¹³⁸

Právě o nošení muslimského šátku ve školách se jednalo v případech Dahlab proti Švýcarsku či Leyla Şahin proti Turecku. Paní Lucia Dahlab, žijící v Ženevě, byla učitelkou na prvním stupni. Poté, co roce 1991 konvertovala k islámu, začala nosit muslimský šátek i během vyučování. Paní Dahlab neuposlechla výzvy školního inspektorátu o odložení šátku ve školních prostorách a její pracovní poměr ke škole byl z důvodu porušení náboženské neutrality ukončen. Po neúspěšném odvolání u

¹³⁷ NOWAK, Manfred. *U.N. Covenant on Civil and Political Rights*. str. 432, 433

¹³⁸ KMEC, J., KOSAŘ, D., KRATOCHVÍL, J., BOBEK, M. *Evropská úmluva o lidských právech: komentář*. str. 1312

vnitrostátních institucí podala stěžovatelka stížnost k Evropskému soudu pro lidská práva, kde namítala porušení svobody projevit své náboženské přesvědčení dle čl. 9 Úmluvy. Dle jejích slov i po té co, konvertovala k Islámu, vyučovala žáky bez jakéhokoliv náboženského vlivu, což potvrzuje i fakt, že proti ní nebyla vznesena žádná stížnost z řad rodičů či žáků, ani ze strany samotného ředitele školy.

ESLP se zabýval především prostředím, ve kterém učitelka působila. ESLP uvedl, že „učitelé na státních školách musí tolerovat proporcionální omezení jejich svobody vyznání...zásah do svobody projevu náboženského přesvědčení je ospravedlnitelný v demokratické společnosti za účelem ochrany práva žáků být vyučováni v rámci náboženské neutrality“. Dále vzal ESLP v potaz fakt, že žáci, kteří navštěvovali její hodiny, byli ve věku od čtyř to osmi let. V takto mladém věku jsou žáci snadněji ovlivnitelní než žáci starší. Nošení tak výrazného symbolu, jako je muslimský šátek by mohlo mít na žáky nežádoucí náboženský vliv, což se vylučuje se zásadami sekulárního školství. ESLP tedy rozhodl, že zákaz nosit muslimský šátek ve státních školách je legitimní omezení náboženské svobody sledující ochranu práv a svobod jiných.¹³⁹

Gerhard Robbers pak ve své knize nahlíží na neutralitu vyučujících z jiného úhlu pohledu. Dle jeho názoru je nesporné, že v rámci náboženské neutrality se učitelé svým učením nesmí dopustit jakéhokoliv náboženského vlivu na žáky. Otázkou však zůstává, zdali je vhodné toho pravidlo vztáhnout i na oděv učitelů. Gerhard Robbers zastává názor, že součástí vyučování by nemělo být jen nabývání nových znalostí, ale také všípení tolerance k osobám, jež mají jiný původ či od většiny odlišný svým přesvědčením. Zákaz náboženského oděvu pak může být v této souvislosti naopak jevem nepříznivým.¹⁴⁰

Ve druhém případě, Leyla Şahin proti Turecku, se soud zabýval nošením náboženských symbolů ve školách z opačné pozice, a to pozice studenta. Stěžovatelka, Leyla Şahin, byla studentkou pátého ročníku istanbulské lékařské fakulty. V této době byla vice-kancléřem univerzity vydána směrnice, která zakazovala studentům, jejichž hlava je

¹³⁹ Dahlab proti Švýcarsku, stížnost. č. 42393/98, ze dne 15.02.2001

¹⁴⁰ ROBBERS, Gerhard. *Religion in public education: proceedings of the conference, Trier, 11-14 November 2010 = La religion dans l'éducation publique : actes du colloque, Trèves, 11-14 novembre 2010*. Germany: European Consortium for Church and State Research, c2011. str. 24 ISBN 3000360298

zakryta šátkem, ale i studentům s plnovousem, přístup do vyučovacích hodin a kurzů. Stěžovatelka odmítla šátek odložit a nebyla proto připuštěna ani ke zkouškám. Poté, co stěžovatelka nedosáhla ochrany svých práv před národními soudy, obrátila se na ESLP, kde namítala mimo jiné porušení čl. 9 Úmluvy a čl. 2 Dodatkové protokolu.¹⁴¹ Ovšem ani tento ESLP nedal stěžovatelce zapravdu a konstatoval, že k porušení jejich základních práv a svobod nedošlo. Při svém rozhodnutí ESLP vycházel také z původního rozhodnutí ústavního soudu, který uvedl, že Turecko státem sekulárním,¹⁴² čím „garantuje ochranu demokratických hodnot, neporušitelnosti náboženských svobod a principu rovnosti občanů před zákonem“ a shledal nošení šátků ve školách protiústavním.¹⁴³ ESLP podpořil své rozhodnutím také požadavkem zabezpečení rovnosti pohlaví s tím, že právě šátek může vyjadřovat podřazenost ženy, která jej musí nosit. Soud proto judikoval, že omezení uložené vysokoškolskou směrnicí bylo omezením „nezbytným v demokratické společnosti“ v souladu s čl. 9 odst. 2 Úmluvy, a tedy legitimním nástrojem k ochraně práv a svobod druhých.

Zajímavým je také jediné separátní vótum soudkyně Tulkensové, která byla přesvědčena, že výše zmíněná směrnice zasáhla do svobody náboženského vyznání a práva na vzdělání stěžovatelky. Soudkyně především upozornila, že stejně jako sekularismus je i ochrana náboženských svobod jednou ze základních demokratických hodnot. ESLP dle jejího názoru nevzal v potaz skutečnost, že stěžovatelka neměla nijak v úmyslu napadat či popírat princip sekularismu, se kterým stěžovatelka sama souhlasí. ESLP se dle jejího názoru také nevypořádal s rozdílným postavením a vlivem učitelů (případ Dahlab proti Švýcarsku) a jejich žáků, popř. studentů. Zatímco vzdělání poskytované učiteli musí být v rámci principu sekularismu poskytováno bez jakýchkoliv náboženských projevů, situace na straně žáků a studentů se liší, protože ti sami o sobě nemají žádný pedagogický vliv. Ani argument rovnosti pohlaví není přesvědčivý. Nošení šátku nemusí znamenat jen podřízenost ženy, ale může být i naopak projevem jejich emancipace. Pokud by nošení šátku bylo opravdu neslučitelné

¹⁴¹ Leyla Şahin proti Turecku, stížnost. č. 44774/98, ze dne 10.11.2005

¹⁴² Turecko vyhlásilo sekulární stát v roce 1928, čímž byl Islám vyřazen z pozice oficiálního náboženství.

¹⁴³ KROŠLÁK, Daniel (ed.) a Michaela MORAVČÍKOVÁ (ed.). *Rozhodovací činnost' súdov a náboženstvo*. Bratislava: Wolters Kluwer, 2015, str. 24. ISBN 9788081681813

s rovností muže a ženy, bylo by povinností státu zakázat jeho nošení nejen na veřejných prostorách.¹⁴⁴

Jak již bylo zmíněno výše, náboženské symboly ve školách nemusí být představovány jen jako součást oděvu učitele či žáka, ale může se jednat i o výzdobu školních tříd, jak tomu bylo právě v případě Lautsi proti Itálii. Děti stěžovatelky, paní Soile Lautsi, navštěvovaly v Itálii veřejnou školu, v jejíchž třídách byly vyvěšeny křesťanské kříže. Toto bylo podle názoru stěžovatelky v rozporu s myšlenkou náboženské neutrality. Správní soudy porušení náboženské neutrality neshledaly s odůvodněním, že právě kříž „symbolizuje italskou historii i kulturu, a tudíž italskou identitu, jakož i rovnost, svobodu, toleranci a náboženskou neutralitu státu“.¹⁴⁵ Zajímavostí je, že Ústavní soud se nemohl k této stížnosti vyjádřit, protože povinnost zobrazovat křesťanské náboženské symboly vychází z královských nařízení z let 1924 a 1928, které mají povahu podzákoných právních předpisů, a jejich přezkum nespadá do pravomocí Ústavního soudu.

Evropský soud pro lidská práva se však s názorem, že kříž kromě náboženských hodnot představuje také hodnoty nábožensky neutrální, které uznávají i státy nekřesťané, neztotožnil. ESLP je toho názoru, že kříž je tak silným náboženským symbolem a nepřehlédnutelnou součástí školních tříd, že jeho přítomnost může mít, zvláště na malé žáky, nežádoucí vliv. ESLP došel tedy k závěru, že vyobrazení kříže ve školních třídách zasahuje do práva chráněného čl. 2 Dodatkového protokolu spolu ve spojení s čl. 9 Úmluvy.¹⁴⁶

4.3.3.2 Obsah školní výuky

Kromě náboženských symbolů ve školách spadá pod ochranu čl. 2 Dodatkového protokolu také náboženská výuka. Výukou náboženství lze rozumět každý soukromě či

¹⁴⁴ Leyla Şahin proti Turecku, stížnost. č. 44774/98, ze dne 10.11.2005

¹⁴⁵ Přehled rozsudků Evropského soudu pro lidská práva. Praha: Codex Bohemia, 2009, 6/2009, str. 338. ISSN 12122211, op. cit.

¹⁴⁶ Lausi proti Itálii, stížnost č. 30814/06, ze dne 3.11.2009

veřejně uplatňovaný vliv na jednotlivce za účelem předání informace týkající se náboženské teorie i praxe.¹⁴⁷

V případě Folgero proti Norsku se ESLP zabýval stížností rodičů namítajících porušení práva na vzdělání v souladu s jejich náboženstvím či přesvědčením, zavedením povinné náboženské výuky ve školách. V Norsku, které má v Ústavě zakotveno luteránské anglikánské náboženství jako náboženství státní, byl povinně vyučován předmět Křesťanství, víra a filozofie. Předmět se sice netýkal výlučně jen výuky luteránského křesťanství, ale ostatní náboženské směry byly i přesto spíše upozaděny. Cílem předmětu bylo „předat znalost Bible a křesťanství ve formě kulturního dědictví a luteránské evangelické víry“. Plné osvobození z výše uvedených hodiny nebylo možné. Rodiče mohli pouze písemně požádat o částečné uvolnění z náboženských hodin, a to jen z těch částí, jejichž náplní byly náboženské obřady a jiné náboženské aktivity.

Rodiče, kterým školy zamítly žádost o plné uvolnění jejich dětí z náboženské výuky, podali spolu s Norskou humanistickou asociací žalobu k vnitrostátnímu soudu a posléze k Evropskému soudu pro lidská práva. Stěžovatelé především popírali tvrzení vlády, že cílem předmětu je vštěpování tolerance, respektu a demokratických hodnot žákům. Z učebních materiálů a osnov naopak vyplýval zájem státu na propagaci křesťanského náboženství. Současně musela být žádost o uvolnění z hodin náboženství odůvodněna, což dle jejich názoru zásadně zasahovalo do práva na ochranu soukromého života rodin. Stěžovatelé tak byli nuceni v žádosti veřejně odhalit a obhajovat své náboženské či filosofické přesvědčení.

ESLP po přezkoumání osnov vyjádřil názor souhlasný se stěžovateli. Styl výuky křesťanského náboženství včetně účasti na křesťanských aktivitách nelze vnímat jako hodnotově neutrální, zvláště pokud se jedná o malé děti, které jsou lehce ovlivnitelné. Neobstál ani argument vlády, že jsou stěžovatelé opevnění založit soukromé školy, jejichž provoz byl z velké části hrazen státem. Možnost zakládání soukromých škol nezprošťuje stát od povinnosti zajistit nábožensky neutrální výuku na státních školách. ESLP tedy shledal výuku toho předmětu a nemožnost úplného osvobození od náboženské výuky za porušující čl. 2 Dodatkového protokolu, i když jen těsnou

¹⁴⁷ KROŠLÁK, Daniel a Michaela MORAVČÍKOVÁ (eds.). *Rozhodovací činnost' súdov a náboženstvo*. str. 77

většinou. V nesouhlasném stanovisku pak skupina soudců vyjádřila názor, že vyučování tohoto předmětu ve školách byla naopak správná reakce na zvyšující se počet menšin v Norsku, kdy sami jejich členové žádají zavedení výuky morálních hodnot a etiky společných všem náboženstvím. Významnější role křesťanství v této výuce byla ospravedlněna jeho statutem státního náboženství. S ohledem na výše uvedené byli tito soudci přesvědčeni, že výuka náboženství ve školách do práv stěžovatelů nezasahovala.¹⁴⁸

Důležité je ovšem říct, že ne všichni rodiče se domáhali ochrany svých práv u Evropského soudu pro lidská práva. Část rodičů se vydala cestou oznámení k Výboru pro lidská práva OSN. Výbor nejprve zamítl námitku vlády o nepřípustnosti projednávání věci před Výborem z důvodu litispendence. Výbor je povinen se před posuzováním meritů oznámení ujistit, že „*tatáž záležitost není projednávána podle jiné procedury mezinárodního šetření nebo řešení sporů*“.¹⁴⁹ Výbor však zopakoval výklad sousloví „*tatáž záležitost*“ vyslovený v případě Sanchez a další proti Španělsku, a to sice, že k naplnění totožnosti řízení, by věc projednávaná u jiného mezinárodního orgánu musela mít totožný nejen předmět řízení, ale také totožné účastníky. A to včetně případů, kdy za účastníka jedná jiná, jím zmocněná osoba. Jelikož oznámení k Výboru podaly naprosto odlišné rodiny od těch, které se obrátily na ESLP, překážka litispendence zde nevznikla.¹⁵⁰

Při rozhodování o meritů věci Výbor poukázal na Obecný komentář č. 22, ve kterém stanovil, že čl. 18 odst. 4 Paktu „*umožňuje ve veřejných školách náboženské vyučování, za předpokladu, že se jedná o obecnou historii náboženství a etiky, podané nezávisle a objektivně. Výuka ve veřejných školách, která je zaměřena jen na konkrétní náboženství či víru je v rozporu s čl. 18 odst. 4 Paktu, pokud není umožněna nediskriminační výjimka nebo alternativa, která by byla v souladu s přáním rodičů či poručníků*“. Výbor tedy došel k názoru, že způsob výuky náboženství nemůže být vnímán jako objektivní a neutrální, dokud samotný způsob udělování výjimek z této výuky nebude nastaven objektivně. Na situaci, kdy děti i přesto, že byly od náboženské výuky řádně

¹⁴⁸ Folgero proti Norsku, stížnost. č. 15472/02, ze dne 29.6.2007

¹⁴⁹ Dodatkový protokol k Mezinárodnímu paktu o občanských a politických právech, čl. 5 odst. 2 písm. a)

¹⁵⁰ Sanchez a další proti Španělsku, stížnost č. 28955/06, 28957/06, 28959/06 a 28964/06, ze dne 11.9.2011

osvobozené, recitovaly na vánoční přehlídce náboženské texty, Výbor demonstroval neefektivnost a nedostatečnost norského systému osvobození od výuky. Výbor tedy shledal porušení čl. 18 odst. 4 Paktu.¹⁵¹

Jakkoliv judikatura Výboru přistupuje k tématu náboženské literatury opatrně, lze z ní dovodit, že povinná etická či morální výuka, která je podávána v neutrální formě, nemusí představovat zásah do práv zaručených v čl. 18 Paktu. Naopak mandatorní náboženské hodiny, bez možnosti výjimky jsou jasným porušením těchto práv.¹⁵²

V kauze Appel – Irrgang a další proti Německu Evropský soud pro lidská práva naopak porušení čl. 2 Dodatkového protokolu neshledal. Stěžovatelé podali stížnosti proti školnímu zákonu, na základě kterého byl do školních osnov přidán předmět etiky. Cílem tohoto předmětu bylo především seznámit žáky se základy etiky, náboženství a se základními hodnotovými systémy, přičemž všem náboženstvím či filosofickým přesvědčením byl věnován zhruba stejný prostor. Stěžovatelé spatřovali v této úpravě porušení svých práv zaručených čl. 9 Úmluvy a čl. 2 Dodatkového protokolu, s odůvodněním, že předmět nevěnuje dostatečnou pozornost křesťanství, které je v Německu náboženstvím většinovým, s dlouhodobou tradicí. Předmět se dle jejich názoru zabývá jinými náboženskými směry na úkor křesťanství.

Stěžovatelé se tedy na rozdíl od předchozího případu domáhali upřednostnění křesťanského učení před ostatními s odkazem na historické tradice Německa. ESLP s ohledem na předešlou judikaturu sice uznal, že určité náboženství může vzhledem k historii a tradicím státu zabírat ve školních osnovách více prostoru. To ovšem neznamená, že situace, kdy se stát rozhodne být neutrálním a žádnému náboženskému či filosofickému přesvědčení takového postavení neposkytne, je v rozporu s příslušnými ustanoveními Úmluvy a Dodatkového protokolu. Dceři stěžovatelů navíc nic nebránilo v dalším docházení na předmět protestantského náboženství, který škola nabízela. ESLP pro výše uvedené důvody stížnost odmítl jako zjevně neopodstatněnou.¹⁵³

Ve věci Kjeldsen, Madsen a Pedersen proti Dánsku se ESLP zabýval stížností skupiny rodičů, která byla podána v reakci na zavedení povinné sexuální výchovy na státních

¹⁵¹ Leirvåg a ostatní proti Norsku, oznámení č. CCPR/C/82/D/1155/2003, ze dne 3.11.2004

¹⁵² NOWAK, Manfred. *U.N. Covenant on Civil and Political Rights: CCPR commentary*. str. 436

¹⁵³ Appel – Irrgang a další proti Německu, stížnost č. 45216/07, ze dne 6.10.2009

školách. Stěžovatelé považovali přijetí tohoto zákona na zásah do jejich práva vychovávat jejich potomky v souladu s křesťanskou vírou. Při stanovování školních osnov musí být dle ESLP dbáno především na to, aby náplň předmětů byla podána „objektivním, kritickým a pluralistickým způsobem“. Státy se nesmí dopouštět „indoktrinace žáků“ neslučitelné s náboženským či filosofickým přesvědčením rodičů. Koncepce sexuální výchovy v Dánsku, vytvořená spolu s řadou odborníků, kteří se na zákoně podíleli, byla však dle názoru ESLP pojata velmi citlivě a svědomitě. Navíc cílem zavedení povinné sexuální výchovy byla především možnost lépe varovat žáky před nežádoucími jevy, čím dál tím častěji se ve společnosti vyskytující, jako jsou nezletilé rodičky, interrupce, či pohlavní choroby. ESLP s ohledem výše uvedené konstatoval, že zákon výše stanovená kritéria splňoval. Dánsko nadto nabídlo rodičům alternativní možnosti vzdělání, a to v soukromých školách, státem finančně podporovaných či možnost domácího vzdělávání jejich potomků. ESLP z výše uvedených důvodů porušení čl. 2 odst. 1 Dodatkového protokolu neshledal.

Jiný pohled na tuto problematiku nabízí jeden ze soudců ve svém nesouhlasném stanovisku. ESLP se podle něj měl zabývat otázkou, zda, a jakým způsobem sexuální výchova ve školách koliduje s přesvědčením rodičů. Úmluva zaručuje práva jednotlivým osobám, proto nelze zásah do ní chráněným právem posuzovat vzhledem k celé křesťanské obci, ale je zapotřebí zaměřit se pouze na konkrétní stěžovatele. ESLP by se tedy měl ve svém rozhodnutí omezit na skutečnost, zda byl daný zákon zásahem do přesvědčení stěžovatelů či nikoliv. Zákon navíc neumožňuje jakékoliv vyloučení z hodin sexuální výchovy, jak je tomu u hodin náboženských. Institut osvobození z vyučovacích hodin nemůže být nahrazen možností umístit dítě do soukromé školy či domácího vzdělání. Tyto dvě alternativy totiž přenáší na rodiče nepřiměřené břemeno. Soudce se tedy domníval, že do práv stěžovatelů, zaručených čl. 2 Dodatkového protokolu bylo zavedením povinné sexuální výchovy zasazeno.¹⁵⁴

¹⁵⁴ Kjeldsen, Madsen a Pedersen proti Dánsku, stížnosti č. 5095/71, 5920/72 a 5926/72, ze dne 7.12.1976

Z rozhodnutí však nelze vyvozovat obecnou přípustnost sexuální výchovy ve školách. Jelikož se jedná o velice citlivé téma, je zapotřebí k němu přistupovat s ohledem na tradice a historii státu.¹⁵⁵

Skutkově odlišným, přesto stále spadajícím pod čl. 2 Dodatkového protokolu je případ Valsamis proti Řecku, ve kterém se jednalo o ochranu myšlenky pacifismu, jako filosofického přesvědčení. Stěžovatelé byli členy náboženské společnosti Svědci Jehovovi. Na žádost rodičů byla školou povinná dcera Victoria osvobozena od výuky náboženství a pravoslavných mší. K povolení vyloučení z ostatních událostí, které byly v rozporu s vírou stěžovatelů jako oslavy národních svátků a průvody, o které stěžovatelé žádali, nedošlo. Victoria se spolu s ostatními žáky měla zúčastnit oslav Národního dne, jejichž součástí byl také průvod pořádaný za účelem připomenutí vypuknutí války mezi Řeckem a fašistickou Itálií. Victoria vedení školy informovala, že se z důvodu svého náboženského a filosofického přesvědčení nemůže průvodu účastnit. Vedení školy však její argumenty odmítlo a Victorii za neúčast na přehlídce uložilo trest jednodenní suspendace. Evropský soud pro lidská práva se v této věci ale postavil na stranu vlády. Dle jeho názoru nelze posuzovat povahu přehlídky jen dle účasti zástupců z řad armády na některých z těchto přehlídek, konajících se po celém Řecku. Dcera stěžovatelů byla řádně z náboženských hodin uvolněna a účast na takovéto přehlídce dle názoru ESLP nikterak nezasahuje do práva stěžovatelů vychovávat a vést svou dceru v souladu s jejich přesvědčením. Povinností účastnit se přehlídky tedy nebyla nijak porušena práva rodičů zakotvená v čl. 2 Dodatkového protokolu ani práva v čl. 9 Úmluvy. Soudci, kteří nebyli přesvědčeni o správnosti závěru ESLP, vydali nesouhlasné stanovisko. V nesouhlasném stanovisku usuzují, že povaha takovéto přehlídky nemůže být svou podstatou neutrální. Její charakter a symbolika proto byly jasně v rozporu s náboženským a filosofickým přesvědčením stěžovatelky.¹⁵⁶

Z pohledu Paktu se pak státy nedopouští porušení práv zaručených čl. 18 odst. 4, když výslovně neupravují výuku náboženství na státních školách, a to za předpokladu, že státy umožňují existenci náboženským školám, na které se rodiče mohou obrátit. Naopak lze shledat diskriminačním neposkytování příspěvků soukromým náboženským

¹⁵⁵ KMEC, J., KOSAŘ, D., KRATOCHVÍL, J., BOBEK, M. *Evropská úmluva o lidských právech: komentář*. str. 1312

¹⁵⁶ Valsamis proti Řecku, stížnost č. 21787/93, ze dne 18.12.1996

vzdělávacím zařízením, zatímco ostatní soukromé školy mají na příspěvky od státu nárok.¹⁵⁷

Právo rodičů na výchovu svých potomků v souladu s jejich přesvědčením však nelze zaměňovat s povinností takto činit. Výbor ve svém závěrečném doporučení shledal povinnost rodičů vychovávat své dítě ve stejné víře, jakou vyznávají oni, za přímo odporující čl. 18 Paktu. Takové ustanovení je nejen v rozporu s právem rodičů vychovávat své děti dle svého uvážení, ale mohlo by se dostat do konfliktu s právem dítěte zvolit si své vlastní náboženství či jiné přesvědčení.¹⁵⁸

4.3.3.3 Zřizování a finanční podpora nestátních škol

Ačkoliv jsou to právě státy, které jsou odpovědny za poskytování vzdělání, lze z jejich postoje jasně vyčíst neochotu zavazovat se k jakýmkoliv pozitivním povinnostem. Není tak překvapením vyjádření jednoho z delegátů Výboru, který uvedl, že není úkolem ani povinností států zřídít školy, které by reflektovaly přání všech náboženských skupin nacházejících se na jejich území.¹⁵⁹

Problematika zřizování soukromých škol s ohledem na právo rodičů vychovávat své děti v souladu se svým náboženským či filosofickým přesvědčením byla již předestřena výše ve věci Kjeldsen, Madsen a Pedersen proti Dánsku, ve kterém soud judikoval, že „svoboda zřizovat nestátní školy je logickým důsledkem kombinace svobodného přístupu ke vzdělání a práva rodičů na respekt jejich náboženského a filosofického přesvědčení“. Státy jsou povinny tyto školy nejen respektovat, ale umožnit jim získat stejný legální statut jako školám státním.¹⁶⁰ Porušení práv rodičů představuje také zákaz financování soukromně zřízených náboženských škol nebo samotné náboženské výuky ze strany státu.¹⁶¹

¹⁵⁷ NOWAK, Manfred. *U.N. Covenant on Civil and Political Rights: CCPR commentary*. str. 434

¹⁵⁸ JOSEPH, Sarah, Jenny SCHULTZ a Melissa CASTAN. *The international covenant on civil and political rights: cases, materials, and commentary*. str. 515

¹⁵⁹ NOWAK, Manfred. *U.N. Covenant on Civil and Political Rights: CCPR commentary*. str. 434

¹⁶⁰ KMEC, J., KOSAŘ, D., KRATOCHVÍL, J., BOBEK, M. *Evropská úmluva o lidských právech: komentář str.1314*

¹⁶¹ NOWAK, Manfred. *U.N. Covenant on Civil and Political Rights: CCPR commentar*. str. 434

Otázkou finanční podpory soukromých škol státem se zabýval Výbor v kauze Waldman proti Kanadě. Náklady provozu státních škol v Kanadě byly plně hrazeny státem, ten zároveň umožňoval rodičům umístění jejich potomků do soukromých škol. Děti oznamovatele pana Waldmana, s ohledem na jejich náboženské vyznání, navštěvovaly soukromou židovskou školu. Jelikož soukromé školy nebyly finančně podporovány státem, byl oznamovatel povinen platit školné. Zároveň byla z oznamovatelova příjmu odváděna daň určená na podporu státních škol, které jeho rodina nevyužívala. Do systému státní finanční podpory škol navíc spadaly školy římsko-katolické, které tak byly jedinými náboženskými školami v Kanadě, které dostávaly od státu příspěvky na svou existenci. Rodiče dětí vzdělávaných v těchto školách, tak nebyli vystaveni placení poplatků za studium, na rozdíl od rodičů, jejichž děti navštěvovaly školy s jiným náboženským zaměřením. Oznamovatel považoval tuto praxi za odporující ustanovením čl. 18 Paktu a čl. 27 Paktu a proto se obrátil se svým oznámením na Výbor. K celé věci Výbor uvedl, že není povinností států podílet se na financování soukromých ani církevních škol, pokud se však k takovému kroku uchýlí, nesmí tak činit diskriminačně. Stát, který poskytne finanční prostředky pouze některé z náboženských škol, musí tento postup ospravedlnit „řádnými a objektivními důvody“, Kanada však takovéto vysvětlení nebyla schopna Výboru poskytnout. Výbor pro výše uvedené konstatoval porušení práv oznamovatele.¹⁶²

4.4 Ochrana náboženské svobody v pracovněprávních vztazích

Ochrana náboženské svobody v pracovněprávních vztazích byla již částečně rozebrána v obou předchozích kapitolách, ať se již jedná o pracovněprávní vztahy v rámci náboženských společností či o regulaci způsobu oblékání zaměstnanců např. Dahlab proti Švýcarsku. Pro úplnost je tedy vhodné rozebrat i zbylé aspekty náboženské svobody a jejího případného omezení v souvislosti s oblastí pracovního práva.

K důležitosti ochrany náboženské svobody na pracovišti se vyjádřil také Speciální zpravodaj OSN pro svobodu náboženství Heiner Bielefeldt. Dle jeho názoru nesmí diskriminace z důvodu vyznání či náboženská nesnášenlivost zůstat bez povšimnutí,

¹⁶² Waldman proti Kanadě, oznámení č. 694/1996, ze dne 3.11.1999

především s ohledem na vysoký význam, který výkon povolání zaujímá v každodenním životě osob.¹⁶³

Kromě přímé diskriminace na základě víry či přesvědčení se lze v praxi často setkat s nepřímou diskriminací některého z náboženství, která může být představována např. zákonnou úpravou náboženských svátků, jako dnů pracovního klidu, stanovených tak, že úmyslně diskriminuje jen některé z náboženství. I přesto však již není v dnešní době úprava náboženské plurality na pracovišti výjimkou. Náboženská tolerance na pracovišti je představována např. umožněním výkonu některých náboženských rituálů způsobem, který nenaruší řádný výkon povolání jednotlivce, či přizpůsobení jídelníčku v závodní jídelně.¹⁶⁴

K možnosti částečného omezení náboženské svobody zaměstnavatelem se ESLP vyjadřoval v nejednom případě. Přiznal státu dokonce pravomoc rozhodovat o tom, jaká náboženství budou pro jejich učení, rozcházející se s principy a hodnoty státu, neslučitelná se zaměstnáním ve veřejné správě. Tak například v kauze Refah Partisi (Strana prosperity) proti Turecku ESLP judikoval, že „za účelem naplňování role neutrálního a nestranného organizátora výkonu náboženského přesvědčení, může stát rozhodnout o uložení současným či budoucím zaměstnancům, kteří mají určité rozhodovací pravomoci, povinnost zdržet se účasti v muslimském fundamentalistickém hnutí, jehož cílem zavést přednost náboženských pravidel před zákonem“.¹⁶⁵

Ještě větší volnost v omezení náboženské svobody ESLP toleruje v případě ozbrojených složek. Ve věci Kalaç proti Turecku, byl vojenský soudce, Faruk Kalaç, postaven mimo aktivní službu pro své fundamentalistické názory. Stěžovatel v řízení před ESLP tvrdil, že byl penzionován z důvodu svého muslimského vyznání. Turecká vláda se naopak bránila tvrzením, že stěžovatel byl penzionován z důvodu nerespektování základních hodnot Turecka, jako je sekularismus, kdy je právě úkolem armády nad těmito

¹⁶³ Heiner Bielefeldt. Religious and belief tolerance necessary for workplace . *United Nations, Office of the high commissioner*. [online]. 2.1.2015 [cit. 2016-03-22]. Dostupné z: https://treaties.un.org/Pages/ViewDetails.aspx?src=TREATY&mtdsg_no=IV-5&chapter=4&lang=en#3

¹⁶⁴ Heiner Bielefeldt. Note by the Secretary-General – Elimination of all forms of religious intolerance. *United Nations General Assembly*. [online]. 5.10.2014 [cit. 2016-03-20]. Dostupné z: <http://www.ohchr.org/Documents/Issues/Religion/A.69.261.pdf>

¹⁶⁵ Refah Partisi (Strana prosperity) proti Turecku, stížnost. č. 41340/98 41342/98 41343/98 41344/98, ze dne 13.2.2003

hodnotami vykonávat dohled. ESLP konstatoval, že stěžovatel musel při vstupu do ozbrojených složek počítat s možným omezením některých práv v zájmu společnosti. Pro řádný výkon vojenské služby musí být státy oprávněny regulovat určité druhy chování, které by se mohly s tímto rozcházet. Respektování stěžovatelovy víry také dokládalo poskytnutí prostoru pro praktikování náboženských obřadů, jako modlitba pět krát denně či páteční návštěvy mešity. Důvodem pro nucený odchod do penze bylo jeho chování překračující armádní nařízení, nikoliv jeho náboženské přesvědčení. ESLP konstatoval, že „článek 9 Úmluvy nechrání každé chování motivované či inspirované náboženstvím nebo vírou“, a porušení čl. 9 Úmluvy neshledal.¹⁶⁶

K odívání na pracovišti se ESLP nevyjadřoval jen ve vztahu práva na vzdělání v souladu s přesvědčením rodičů, jak bylo již rozebráno výše. Do případu s názvem Eweida a ostatní proti Velké Británii ESLP spojil stížnost čtyř stěžovatelů, kteří se domáhali ochrany proti zásahu zaměstnavatele do svých zaručených práv. Kauza je důležitá zejména postojem ESLP k pracovněprávním vztahům s ohledem na náboženské svobody. ESLP zde totiž vyslovil názor, že v případě omezení náboženské svobody v oblasti pracovně-právních vztahů je zapotřebí zkoumat, zdali by nastalé omezení obstálo v testu proporcionality či nikoliv. Popřípadě, jaké jiné řešení by již požadavek proporcionality splňovalo.¹⁶⁷

Dva ze čtyř stěžovatelů namítali porušení čl. 9 Úmluvy poté, co jim bylo zakázáno nosit na krku křížek. První stěžovatelka, pani Eweida, pracovala jako letuška u soukromého dopravce. Jelikož křížek, který byl dle názoru zaměstnavatele v rozporu se zásadami jejich uniform z krku, odmítla schovat či sundat, byla stěžovatelka ze své pozice stažena. Po odmítnutí alternativního zařazení na oddělení bez přímého styku s klienty, byla stěžovatelka nucena zůstat doma, a to bez náhrady platu. V druhém případě se jednalo o zákaz nošení křížku v nemocnici. Zdravotní sestře, paní Chaplin, zaměstnavatel nepovolil nošení knížku na krku z důvodu bezpečnosti pacientů.

Jakkoliv se tyto dva případy mohu zdát stejné, Evropský soud pro lidská práva zaujal pro každý z nich rozdílný postoj. Zatímco v případě Eweidy bylo shledáno porušení

¹⁶⁶ Kalaç proti Turecku, stížnost. č 20704/92, ze dne 1.7.1997

¹⁶⁷ ŠTURMA, Pavel a Martin FAIX (eds.). *Lidskoprávní dimenze mezinárodního práva*. str. 93

čl. 9 Úmluvy, v kauze druhé pak do náboženské svobody stěžovatelky zasaženo nebylo. ESLP v rámci principu proporcionality zvažoval především důvody, pro které byla náboženská svoboda stěžovatelek omezena. Nemocnice jsou oprávněny stanovit přísnější pravidla oblékání svých zaměstnanců s ohledem na zdraví a bezpečnost pacientů. Omezením nošení jakýchkoliv předmětů, které by pacientům mohly způsobit zdravotní komplikace, se tak nemocnice nedopouští omezování náboženských svobod svých zaměstnanců. Naopak omezení v případě paní Eweidy byl zákaz nošení křížku zdůvodněn jen firemní politikou odívání. ESLP dospěl k názoru, že něco tak nenápadného, jako je malý křížek, nemohlo u zákazníků vzbuzovat přílišnou pozornost. Na krku zavěšený křížek tedy není schopen ovlivnit úsudek klientů vůči letecké společnosti. Omezení svobody chráněné čl. 9 Úmluvy tak bylo shledáno jen v případě první stěžovatelky, paní Eweidy.

Druzí dva stěžovatelé, jejichž stížnosti byly sloučeny do jednoho řízení, odmítli vykonat práci, která se dle jejich slov přičila jejich křesťanskému přesvědčení. Tito zaměstnavatelé se měli dopustit diskriminace z důvodu náboženského přesvědčení. Paní Ladele odmítla jako zaměstnankyně úřadu provést svatební obřad homosexuálnímu páru. Druhý stěžovatel, pan MacFarlane pak nebyl ochoten s páry stejného pohlaví vést párovou terapii. ESLP opět porovnával zásah do práv stěžovatelů principem proporcionality. Úřady jsou povinny dodržovat při jednání s klienty zásady rovného zacházení, stejně tak jsou k tomu zavázáni jejich zaměstnanci. V případě první stěžovatelky zjišťoval, zda pravidlo, že obřady civilního partnerství i manželství vedou všechny matrikářky bez rozdílu, nezasahuje do náboženských práv stěžovatelky. ESLP však došel k závěru, že zásady práce, tak jak byly nastaveny, sledovaly právě poskytování ochrany práv zaručených v Úmluvě třetím osobám. Přestože ukončení pracovního poměru mělo pro stěžovatelku nemalé dopady, účel ochrany práv ostatních osob může v tomto případě zájmy stěžovatelky převážit. Ve druhém případě vzal soud v potaz skutečnost, že sám stěžovatel při vstupu do zaměstnání znal zásady jednání společnosti včetně nemožnosti odmítnutí některých klientů. Stěžovatel si tak mohl a měl být vědom dopadu těchto zásad na jeho náboženskou svobodu. Stanovené zásady, které museli zaměstnanci dodržovat, byly navíc ospravedlněny legitimním účelem, a to

ochranou práv klientů společnosti.¹⁶⁸ Rozhodnutí, že práva těchto dvou stěžovatelů porušena nebyla, také koresponduje s ustálenou judikaturou ESLP, ve které přiznává státům „širokou míru uvážení“ v případech týkajících se konfliktu dvou Úmluvou chráněných práv.¹⁶⁹

Stejně tak Výbor pro lidská práva neshledal porušení náboženské svobody na pracovišti v případě Singh Bhinder proti Kanadě. Oznamovatel spatřoval porušení svých práv nařízením nosit v práci ochrannou helmu, protože mu tím bylo znemožněno nosit turban, který byl symbolem jeho víry. Výbor však vnímal toto bezpečnostní omezení jako ospravedlnitelné za účelem ochrany zdraví. K zásahu do náboženských svobod oznamovatele tedy nedošlo.¹⁷⁰

K problematice ochrany náboženské svobody v pracovněprávních vztazích neodmyslitelně také patří stanovování pracovní doby a práce o náboženské svátky. Tato problematika se stává z důvodu zvyšující se migrace osob čím dál víc aktuálnější. Dochází tak k situacím, kdy jsou osoby povinny pracovat ve dnech, ve kterých jim jejich víra práci zakazuje, protože tyto dny nejsou státem uzákoněny jako státní svátky či dny klidu. Obecně se však vychází z názoru, že jsou zaměstnanci, nehledě na náboženství, povinni se řídit relevantními pracovními předpisy.¹⁷¹ Tuto tezi potvrdila v řízení o přípustnosti také Komise, a to v případě Kontinen proti Finsku. Stěžovatel, jenž byl členem církve Adventisté sedmého dne, pracoval u státního provozovatele železniční dopravy. Jelikož mu jeho víra nařizovala zdržet se jakékoliv pracovní činnosti během Šabatu (sobota), opustil v rozhodnou dobu své pracoviště i přesto, že zde měl dle rozvrhu práce setrvat. Protože se výše popsaná situace opakovala, byl pracovní poměr se stěžovatelem pro neplnění pracovních povinností ukončen.

Stěžovatel se tak rozhodl bránit proti výpovědi u ESLP, kterou mělo být zasaženo do jeho náboženské svobody. Stěžovatel byl přesvědčen, že zaměstnavatel mu byl povinen vyjít s úpravou pracovní doby, s ohledem na jeho vyznání, vstříc. Stěžovatel dále

¹⁶⁸ Eweida a ostatní proti Velké Británii, stížnost č. 48420/10, 59842/10, 51671/10 a 36516/10, ze dne 15.1.2013

¹⁶⁹ KMEC, J., KOSAŘ, D., KRATOCHVÍL, J., BOBEK, M. *Evropská úmluva o lidských právech: komentář*. str. 1310

¹⁷⁰ NOWAK, Manfred. *U.N. Covenant on Civil and Political Rights: CCPR commentary*. str. 420

¹⁷¹ ŠTEFKO, Martin, *Svátek, náboženská svoboda a zásada rovného zacházení, Revue církevního práva: Church law review*. Praha: Společnost pro církevní právo. č. 34, 2/06, str. 136-138. ISSN 12111635

argumentoval, že situace, kdy den pracovního klidu připadá na neděli, která představuje svátek pro většinové náboženství ve Finsku, je vůči jeho víře diskriminační. Komise však stěžovatelovo domněnky vyvrátila a shledala, že důvodem k jeho výpovědi nebylo jeho náboženské přesvědčení, ale neplnění pracovních úkolů. Není pravdou, že by čl. 9 Úmluvy nařizoval zaměstnavatelům zvláštní zacházení se zaměstnanci z důvodu jejich náboženství. Tímto by se zaměstnavatel mohl naopak dopustit diskriminace vůči ostatním. Stěžovateli také nic nebránilo stávající zaměstnání opustit. K druhé námitce Komise uvedla, že povinnost být v práci i během náboženského svátku není neobvyklou praxí. I osoby křesťanského vyznání jsou povinny pracovat v neděli, pokud to výkon jejich povolání to vyžaduje. Komise se tedy zastala jednání zaměstnavatele, kdy dovedla, že jeho jednáním nebyla náboženská svoboda stěžovatele zasažena. Stížnost pak jako neopodstatněnou odmítla.¹⁷²

Zvláštní úpravu pracovní doby osob vedoucích náboženské obřady nalezneme také v nařízení Evropské unie, ve kterém Evropská unie členským státům přiznává pravomoc upravit pracovní doby těchto pracovníků odlišně od ustanovení nařízení. Jedná se o úpravu rozsahu práce, přestávek, týdenní doby odpočinku či noční práce. Tato ustanovení se tedy na pracovníky vedoucí náboženské obřady nepoužijí.¹⁷³

Kolizi náboženských svátků a přijímacích pracovních testů se zabýval také Evropský soudní dvůr (dále také jen „ESD“) v kauze Vivien Prais proti Radě Evropských společenství. Na základně přihlášky do výběrového řízení na pozici překladatelky byla stěžovatelka, paní Prais, pozvána na písemné testy. Datum testu však připadlo na den židovského svátku Šavuotu, kdy nesmí židé cestovat a psát. Jelikož se paní stěžovatelka nemohla pro svou víru tohoto termínu zúčastnit, žádala Radu o udělení jiného termínu. Rada stanovení zvláštního odmítla z důvodu potřeby zachování rovných podmínek pro všechny kandidáty. Stěžovatelka spatřovala v jednání Rady porušení jejich náboženských práv dle čl. 9 Úmluvy a proto se obrátila na Evropský soudní dvůr. ESD konstatoval, že je zapotřebí nalézt rovnováhu mezi zajištěním rovných podmínek všem kandidátům a ochranou jejich zaručených práv. ESD uznává, že by bylo vhodné, aby si úřady udělaly při stanovování termínů zkoušek alespoň obecnou představu o

¹⁷² Konttinen proti Finsku, stížnost č. 24949/94, ze dne 3.12.1996

¹⁷³ DOE, Norman. *Law and religion in Europe: a comparative introduction*. 1st pub. New York: Oxford University Press, 2011. str. 256. ISBN 9780199604005

náboženských svátcích, které by mohly jednotlivé účastníky omezovat. Pokud by byl úřad účastníkem o překážce konání zkoušky informován včas, měl by zareagovat změnou daného termínu. Úřady naopak nejsou povinny upravovat termín konání zkoušek, pokud jim účastník zkoušky takovou překážku nedá vědět s dostatečným předstihem, zvláště pokud by se tato změna dotkla ostatních již svolaných účastníků. ESD tak porušení práv stěžovatelky neshledal.¹⁷⁴

Z judikatury zabývající se náboženskými svobodami v rámci pracovněprávních vztahů tak vyplývá, že při rozhodování, zda bylo do náboženské svobody zasaženo či nikoliv, je nutné jednotlivé svobody, které se dostaly do konfliktu posoudit principem proporcionality. Až výsledek tohoto porovnání nám dá odpověď na otázku, zdali bylo do náboženských práv stěžovatele zasaženo či nikoliv.

5. Závěr

Závěrem lze shrnout, že i přesto, že je ochrana náboženských práv a svobod v dnešním slova smyslu velice mladou disciplínou, nedá se říci, že by se jednalo o oblast nedostatečně upravenou. Náboženské svobody jsou chráněny řadou mezinárodních úmluv či dohod, a to jak na úrovni univerzální, tak i na úrovni regionální. Kromě právně závazných mezinárodních smluv je ochrana náboženským svobodám poskytována také množstvím doporučení a rezolucí či jiných právně nezávazných aktů mezinárodních orgánů.

Cílem této práce bylo poskytnout výklad ustanovení čl. 9 Evropské úmluvy o lidských právech a základních svobodách včetně čl. 2 Dodatkového protokolu a čl. 18 Mezinárodního paktu o občanských a politických právech s ohledem na rozhodovací praxi Evropského soudu pro lidská práva a Výboru pro lidská práva OSN.

Není pochyb o tom, že účelem mezinárodněprávních dokumentů je kromě ochrany práv jednotlivců také poskytnutí záruky náboženských práv a svobod náboženským společnostem jako kolektivům. ESLP hned v několika případech zcela jasně vyjádřil názor, že neposkytováním ochrany právům náboženským kolektivům by popíralo

¹⁷⁴ Vivien Prais proti Radě Evropských společenství, případ č. 130/75, ze dne 17.10.1976

samotnou podstatu náboženských svobod jednotlivců. Jednotlivcům by tímto bylo znemožněno praktikovat svou víru společně s jinými, vykonávat náboženské obřady, bohoslužby nebo poskytovat či přijímat náboženskou výuku. Z případů rozebraných výše si lze všimnout, že ESLP i Výbor poskytují ochranu všem mírovým náboženským společnostem v zásadě bez rozdílu. Nezáleží tedy, zda se jedná o náboženství s dlouhou tradicí či náboženství nově vzniklé, pokud se nepříčí hodnotám demokratického státu. Samotný rozpor náboženského učení s právním řádem státu a lidsko-právními mezinárodními úmluvami pak musí být vnitrostátními soudy řádně odůvodněn a prokázán. Nelze totiž dopustit, aby státy zneužívaly institut neslučitelnosti učení náboženské společnosti s demokratickým právním řádem ke svévolné diskriminaci jednotlivých náboženství.

Za pozornost pak stojí skutečnost, že ačkoliv je v judikatuře přistupováno ke všem náboženským směrům rovným způsobem, ESLP připustil výjimku v případě kritérií, které musí náboženské společnosti splnit pro možnost registrace. ESLP se přiklonil k názoru, že je za účelem prokázání slučitelnosti náboženství se zákonem možné stanovit přísnější podmínky pro nově vzniklá náboženství. Takovým přísnějším požadavkem pak může být například nutnost uplynutí delší doby mezi založením společností a její registrací. Kritéria potřebná pro přípustnost registrace náboženských společností pak musí reflektovat situaci v jednotlivých státech, ať se již jedná o historickou tradici či například počet obyvatel. Může se tak tedy stát, že podmínky k registraci náboženských společností, které byly shledány v jednom státě v souladu s mezinárodními smlouvami, pak mohou v jiném státě znamenat nepřiměřená omezení náboženské svobody.

Ke zcela logickým závěrům pak ESLP došel v záležitosti ochrany majetků církví. ESLP dal jasně najevo, že ne všechny majetek, který náboženské společnosti vlastní, spadá pod zvláštní ochranu článků chránících náboženská práva. Této ochrany se náboženské společnosti mohou domáhat jen v souvislosti s budovami či prostorami sloužícími k náboženským účelům. Naopak v případě zásahu do majetku sloužícího k hospodářským či jiným účelům se náboženské společnosti dovolávat porušení náboženských svobod nemohou.

V rozhodnutích mezinárodních orgánů je náboženským společnostem také přiznána poměrně široká autonomie v oblasti pracovněprávních vztahů. Neznamená to však, že by církve nebyly povinny dodržovat pracovní zákony států, ve kterých jsou registrovány. Vzhledem k jejich specifitě ale mohou klást na své zaměstnance či duchovní další nároky, které úzce souvisí s daným náboženstvím. Tyto požadavky pak musí být přizpůsobeny postavení jednotlivých zaměstnanců v rámci náboženského společenství. Nelze tak klást stejné nároky na duchovní, jejichž posláním je šířit učení církve, jako na osoby, které takto důležité poslání nemají. Státy také nejsou oprávněné zasahovat do vnitřních struktur náboženských společností dosazováním či odvoláváním jejich členů.

Dá se tedy konstatovat, že kolektivní náboženské svobody a autonomie náboženských společností zakotvené v mezinárodním právu jsou vykládány poměrně široce. Lze tak přisuzovat právě tomu, že kolektivní práva náboženských společností jsou vnímána jako práva, bez nichž je uplatňování ostatních náboženských svobod jednotlivců nepředstavitelné.

Ani v rámci práva rodičů na vzdělání dětí v souladu s jejich přesvědčením nelze nalézt v rozhodovací praxi ESLP a Výboru v podstatě žádné odlišnosti. Ve sféře práva na vzdělání je zapotřebí si uvědomit, že státní vzdělávací zařízení jsou nucena dodržovat náboženskou neutralitu, v jejímž zájmu lze některé náboženské svobody přiměřeně omezit. Z důvodu náboženské neutrality tak například nelze bezpodmínečně tolerovat přítomnost výrazných náboženských symbolů, ať už jako součást oděvu či jako součást školních zařízení. A to pak zvláště v zařízeních, ve kterých jsou žáci kvůli svému mladému věku těmito podněty lehce ovlivnitelní.

Do požadavku neutrality státních škol pak spadá i problematika zařazení náboženské výuky do školních osnov. Uzákonění výuky náboženství, jejíž obsah je nastaven hodnotově neutrálně, samo o sobě do práva na vzdělání v souladu s přesvědčením rodičů nezasahuje. V případě, kdy není výuka nastavena neutrálně ke všem náboženstvím, lze zajistit ochranu právu na vzdělání v souladu s přesvědčením rodičů poskytnutím možnosti jejich potomky z náboženských hodin uvolnit. Samotné uvolnění z hodin pak musí žákům poskytovat skutečnou možnost se hodin náboženství neúčastnit. Uvolnění žáků jen z některých částí hodin proto není přijatelnou variantou.

Stejně tak nesmí být podání žádosti o uvolnění podmiňováno jejím nepřiměřeným odůvodněním ze strany rodičů, které by mohlo zasahovat do práv rodin na ochranu jejich soukromého života. Státy naopak nejsou povinné zřizovat zvláštní školy, které by žákům poskytovaly vzdělání v souladu s jejich přesvědčením. Nesmí však bránit zřizování soukromých náboženských škol, nebo některé z nich finančně či jinak oproti ostatním soukromým školám zvýhodňovat.

Za důležité považuji také zmínit, že čl. 2 Dodatkového protokolu a čl. 18 odst. 4 Paktu neposkytují ochranu jen náboženskému přesvědčení, ale i přesvědčení filosofickému. Do podmnožiny filosofického přesvědčení lze zahrnout například pacifismus, odmítání tělesných trestů, ale různé druhy životních stylů, jakými mohou být vegetariánství či veganství.

Jelikož byly některé aspekty ochrany náboženské svobody v pracovněprávních vztazích rozebrány již v rámci výkladu o kolektivních právech a práva na vzdělání, považovala jsem za důležité rozebrat i zbylé stránky této oblasti. Aby mohly soudy dospět ke zjištění, zdali došlo k omezení náboženské svobody stěžovatele na pracovišti či nikoliv, musí být práva, která se dostala do konfliktu mezi sebou porovnána principem proporcionality. Náboženská svoboda musí v případech, ve kterých by mohlo dojít k zásahu do práva významnějšího, jako je například ochrana života a zdraví, ustoupit. Z hygienických či bezpečnostních důvodů tak může být například omezeno právo nošení některých náboženských symbolů. Omezení náboženských práv na pracovišti může být ospravedlněno také jeho účelem. Příkladem může být problematika vnitřních předpisů zaměstnavatele, omezujících některé aspekty náboženské svobody. Pokud bylo účelem vnitřní politiky zaměstnavatele zachování náboženské neutrality či ochrana jiných zaručených práv, ať již klientů či ostatních zaměstnanců, zaměstnavatel se zásahu do náboženských svobod zaměstnanců nedopouští. Samozřejmě se opět musí jednat o omezení, které je vůči jeho účelu proporcionální.

Na závěr lze tedy konstatovat, že jak rozhodovací praxe Evropského soudu pro lidská práva, popř. Evropského soudního dvoru, tak Výboru pro lidská práva OSN, je velice konstantní. Nedá se ani říci, že by některé z rozhodnutí svým závěrem výrazně z ustálené judikatury vybočovalo. Jelikož je náboženská svoboda judikaturou stavěna na roveň základním lidským právům, jsou ustanovení chránící náboženskou svobodu

vykládána poměrně extenzivně. Náboženskou svobodu tak lze omezit jen ze zvlášť závažných důvodů, jejichž existence musí být řádně prokázána.

Seznam použitých zkratk

Deklarace	Všeobecná deklarace lidských práv
Dodatkový protokol	Dodatkový protokol k Úmluvě o ochraně lidských práv a svobod
ESD	Evropský soudní dvůr
ESLP	Evropský soud pro lidská práva
EU	Evropská unie
Charta	Charta Organizace spojených národů
Listina	Listina základních práv Evropské unie
OBSE	Organizace pro bezpečnost a spolupráci v Evropě
OSN	Organizace spojených národů
Pakt	Mezinárodní pakt o občanských a politických právech
Úmluva	Evropská úmluva o ochraně lidských práv a svobod
Výbor	Výbor pro lidská práva OSN

Seznam použité literatury

Knižní zdroje

ALFREDSSON, Gudmundur a Asbjørn EIDE. *The Universal Declaration of Human Rights: a common standard of achievement*. Cambridge MA: Sold and distributed in North, Central, and South America by Kluwer Law International, c1999. ISBN 9041111689

CANE, Peter, Carolyn EVANS a Zoë ROBINSON. *Law and religion in theoretical and historical context*. New York: Cambridge University Press, 2008. ISBN 9780521425902

CONTE, Alex, Scott DAVIDSON a Richard BURCHILL. *Defining civil and political rights: the jurisprudence of the United Nations Human Rights Committee*. Burlington, VT: Ashgate, c2004. ISBN 0754622797

ČERNÁ, Dagmar. *Standard lidských práv v Evropě: srovnání Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod a Listiny základních práv Evropské unie*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2009. Prameny a nové proudy právní vědy, no. 43. ISBN 9788087146217

DEJMEK, Jindřich. *Zrod nové Evropy: Versailles, St-Germain, Trianon a dotváření poválečného mírového systému*. Praha: Historický ústav, 2011. ISBN 9788072861880

DICKSON, Brice. *The European Convention on Human Rights and the conflict in Northern Ireland*. 1st ed. New York: Oxford University Press, 2010. ISBN 9780199652341

DIJK, Van Peter .. AUTHORS, eds.: Pieter van Dijk ..Yutaka Arai. *Theory and practice of the European Convention on Human Rights*. 4. ed. Antwerpen [u.a.]: Intersentia, 2006. ISBN 9050955460

DOE, Norman. *Law and religion in Europe: a comparative introduction*. 1st pub. New York: Oxford University Press, 2011. ISBN 9780199604005

DUFEK, Pavel a Hubert SMEKAL. *Lidská práva v mezinárodní politice*. Vyd. 1. Praha: Wolters Kluwer, 2014. Lidská práva. ISBN 9788074787201

GERALDINE VANBUEREN. *The international law on the rights of the child*. Dordrecht [u.a.]: Nijhoff, 1998. ISBN 9041110917

GRABENWARTER, Christoph. *European convention on human rights: commentary*. München: C.H. Beck, 2014. ISBN 9783719033569

HANUŠ, Jiří (ed.). *Křesťanství a lidská práva*. 1. vyd. Brno: CDK, 2002. ISBN 8070215372

JOSEPH, Sarah a Adam MCBETH (eds.). *Research handbook on international human rights law*. Cheltenham: Edward Elgar, c2010. Research handbooks in international law series. ISBN 9781847203687

JOSEPH, Sarah, Jenny SCHULTZ a Melissa CASTAN. *The international covenant on civil and political rights: cases, materials, and commentary*. 2nd ed. Oxford: Oxford University Press, 2004. ISBN 0199258074

KÄLIN, Walter, KÜNZLI.Jörg *The law of international human rights protection*. 1st pub. Oxford: Oxford University Press, 2010. ISBN 9780199597031

KÄLIN, Walter, MÜLLER Lars. *The face of human rights*. Baden: Lars Müller Publishers, 2004. ISBN 3037780177

KROŠLÁK, Daniel a Michaela MORAVČÍKOVÁ (eds.). *Rozhodovacia činnosť súdov a náboženstvo*. Bratislava: Wolters Kluwer, 2015. ISBN 9788081681813

KŘEPELKA, Filip. *Evropské zdravotnické právo*. Vyd. 1. Praha: LexisNexis, 2004. Knihovnička Orac. ISBN 8086199894

KŘÍŽ, Jakub. *Zákon o církvích a náboženských společnostech: komentář*. Vyd. 1. V Praze: C.H. Beck, 2011. Beckovy malé komentáře. ISBN 9788074003622

LUKÁŠEK, Libor. *Mezinárodní právo v komentovaných dokumentech*. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 2011. ISBN 9788024618982

MACDONALD, Ronald St, Franz MATSCHER a Herbert PETZOLD. *The European system for the protection of human rights*. Boston: M. Nijhoff, 1993. ISBN 0792324315

MORAVČÍKOVÁ, Michaela. *Lidské práva, kultura a náboženstvo*. Vyd. 1. Praha: Leges, 2014. Teoretik. ISBN 9788075020635

NEWMAN, Frank C a David S WEISSBRODT. *International human rights: law, policy, and process*. 2nd ed. Cincinnati, Ohio: Anderson Pub. Co., c1996. ISBN 0870843702

NOWAK, Manfred. *U.N. Covenant on Civil and Political Rights: CCPR commentary*. 2nd rev. ed. Kehl [Germany]: N.P. Engel, 2005. ISBN 3883571342

POLIŠENSKÝ, Josef. *Třicetiletá válka a evropské krize 17. století*. Vyd. 1. Praha: Svoboda, 1970

PROUZOVÁ, Anna. *Evropský soud pro lidská práva: organizace, pravomoci a řízení*. Praha: Linde, 2004. ISBN 8072015001.

ROBBERS, Gerhard. *Religion in public education: proceedings of the conference, Trier, 11-14 November 2010 = La religion dans l'éducation publique : actes du colloque, Trèves, 11-14 novembre 2010*. Germany: European Consortium for Church and State Research, c2011. ISBN 3000360298.

SCHEU, Harald Christian. *Lidská dimenze OBSE a současné mezinárodní právo*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2000. ISBN 8024600749.

DĚKANOVSKÁ, Kateřina, SCHEU, Harald Christian a Jakub KŘÍŽ (eds.). *Právní postavení náboženských menšin*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2013. ISBN 9788087146828.

SPRATEK, Daniel. *Evropská ochrana náboženské svobody*. 1. vyd. Brno: L. Marek, 2008. Deus et gentes. ISBN 9788087127131.

ŠÍŠKOVÁ, Naděžda. *Dimenze ochrany lidských práv v Evropské unii*. 2., rozš. a aktualiz. vyd. Praha: Linde, 2008. ISBN 9788072017102.

ŠMAHEL, František. *Basilejská kompaktáta: příběh deseti listin*. Vyd. 1. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2011. Knižnice Dějin a současnosti. ISBN 9788074221552.

ŠMID, Marek a Michaela MORAVČÍKOVÁ (eds.). *Medzinárodné a vnútroštátne právne aspekty subjektivity osobitných subjektov medzinárodného práva a cirkví a náboženských spoločností*. Trnava: Trnavská univerzita, 2013. ISBN 9788080827373.

ŠTURMA, Pavel. *Mezinárodní a evropské kontrolní mechanismy v oblasti lidských práv*. 3., dopl. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2010. Beckova skripta. ISBN 9788074003189.

TOMKINS, Stephen. *Stručné dějiny křesťanství*. Vyd. 1. Praha: Volvox Globator, 2009. Diagramma. ISBN 9788072077038.

TOMUSCHAT, Christian. *Human rights: between idealism and realism*. 2nd ed. New York: Oxford University Press, 2008. Collected courses of the Academy of European Law, v. 13/1. ISBN 9780199232758..

KMEC, J., KOSAŘ, D., KRATOCHVÍL, J., BOBEK, M. *Evropská úmluva o lidských právech: komentář*. 1. vyd. Praha: C.H. Beck, 2012. Velké komentáře. ISBN 9788074003653

Fakta a čísla OSN: základní údaje o Organizaci spojených národů. Praha: Informační centrum OSN v Praze, 2005. ISBN 8086348024

WAGNEROVÁ, E.; ŠIMÍČEK, V.; LANGÁŠEK, T.; POSPÍŠIL, I. a kol. *Listina základních práv a svobod: komentář*. Vyd. 1. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2012. Komentáře (Wolters Kluwer ČR). ISBN 9788073577506

Články

GUNN, Jeremy T, *The Complexity of Religion and the Definition of "Religion" in International Law*, *Harvard Human Rights Journal*, vol. 16 (2003)

KŘÍŽ Jakub, *Vliv judikatury Evropského soudu pro lidská práva na náboženskou svobodu v České republice*, *Jurisprudence* 7-8/2012, Wolters Kluwer, ISSN 18023843

MINNERATH, Roland prof. *Autonomie církví v Evropě. Revue církevního práva: Church law review*. Praha: Společnost pro církevní právo. č. 14 3/99. ISSN 23365609

SPRATEK, Daniel. *Mezinárodní institut pro náboženskou svobodu. Revue církevního práva: Church law review*. Praha: Společnost pro církevní právo. č. 41 3/08 ISSN 12111635

SPRATEK, Daniel. *Právo církví a náboženských společností na subjektivitu. Revue církevního práva: Church law review*. Praha: Společnost pro církevní právo. č.–26 3/03, ISSN 12111635

ŠTEFKO, Martin, *Svátek, náboženská svoboda a zásada rovného zacházení, Revue církevního práva: Church law review*. Praha: Společnost pro církevní právo. č. 34, 2/06, ISSN 12111635

Přehled rozsudků Evropského soudu pro lidská práva. Praha: Codex Bohemia, 2009, 6/2009, ISSN 12122211,

Internetové zdroje

Heiner Bielefeldt. Note by the Secretary-General – Elimination of all forms of religious intolerance. *United Nations General Assembly*. [online]. 5.10.2014 [cit. 2016-03-20]. Dostupné z: <http://www.ohchr.org/Documents/Issues/Religion/A.69.261.pdf>

Religion and Belief. *www.parliament.uk*. [online]. Dostupné z:<http://www.parliament.uk/about/living-heritage/transformingsociety/private-lives/religion/overview/religionc19th>

The Venice Commission. *Council of Europe*. [online] 2014 [cit. 2016-01-14]. Dostupné z: http://www.venice.coe.int/WebForms/pages/?p=01_Presentation&lang=EN

Documents. *Parliamentary Assembly*. [online]. 2014 [cit. 2016-02-25]. Dostupné z: http://website-pace.net/en_GB/web/apce/documents

The Foundation of International Human Rights Law. *United Nations*. [online]. [cit. 2015-12-15]. Dostupné z: <http://www.un.org/en/sections/universal-declaration/foundation-international-human-rights-law/index.html>

History of United Nations. *United Nations*. [online]. [cit. 2015-12-15].

Dostupné z: <http://www.un.org/en/sections/history/history-united-nations/index.html>

UN Treaty Collection, International Covenant on Civil and Political Rights. *United Nations*. [online]. 2016 [cit. 2015-12-18]. Dostupné z: https://treaties.un.org/pages/viewdetails.aspx?chapter=4&src=treaty&mtdsg_no=iv-4&lang=en

UN Treaty Collection, Optional Protocol to the International Covenant on Civil and Political Rights. *United Nations*. [online]. 2016 [cit. 2015-12-18]. Dostupné z: https://treaties.un.org/Pages/ViewDetails.aspx?src=TREATY&mtdsg_no=IV-5&chapter=4&lang=en#3

Heiner Bielefeldt. Religious and belief tolerance necessary for workplace . *United Nations, Office of the high commissioner*. [online]. 2.1.2015 [cit. 2016-03-22]. Dostupné z: https://treaties.un.org/Pages/ViewDetails.aspx?src=TREATY&mtdsg_no=IV-5&chapter=4&lang=en#3

Welcome to the Human Rights Council. *United Nations, Office of the high commissioner*. [online]. 2016 [cit. 2016-03-16]. Dostupné z: <http://www.ohchr.org/EN/HRBodies/HRC/Pages/AboutCouncil.aspx#ftn1>

Judikatura

ESLP

Agga proti Řecku, stížnost č. 50776/99 a 52912/99 ze dne 17.10.2002

Appel – Irrgang a další proti Německu, stížnost č. 45216/07, ze dne 6.10.2009

C. proti Spojenému království, stížnost č. 10358/83, ze dne 15.12.1983

Campbell a Cosans proti UK, stížnost č. 7511/76, 7743/76 ze dne 25.2.1982

Dahlab proti Švýcarsku, stížnost. č. 42393/98, ze dne 15.02.2001

Eriksson proti Švédsku, stížnost č. 11373/85, ze dne 22.6.1989

Eweida a ostatní proti Velké Británii, stížnost č. 48420/10, 59842/10, 51671/10 a 36516/10, ze dne 15.1.2013

Folgero proti Norsku, stížnost. č. 15472/02, ze dne 29.6.2007

Hasan a Chaush proti Bulharsku, stížnost č. 30985/96, ze dne 26.10.2000

Kalaç proti Turecku, stížnost. č 20704/92, ze dne 1.7.1997

Katolický kostel Canea proti Řecku, stížnost č. 25528/94, ze dne 16.12.1997

Kjeldsen, Madsen a Pedersen proti Dánsku, stížnosti č. 5095/71, 5920/72 a 5926/72, ze dne 7.12.1976

Konttinen proti Finsku, stížnost č. 24949/94, ze dne 3.12.1996

Lajda proti České republice, stížnost č. 20984/2005, ze dne 3.3.2009

Lausi proti Itálii, stížnost č.30814/06, ze dne 3.11.2009

Leyla Şahin proti Turecku, stížnost. č. 44774/98, ze dne 10.11.2005

Metropolitní církev Besarábie proti Moldávii, stížnost č. 45701/99, ze dne 13.12.2001

Náboženské společenství Svědků Jehovových proti Rakousku, stížnost č. 40825/98, ze dne 31.12.2008

Nadace Křesťanských škol Ingrid Jardebo a Ingrid Jardebo proti Švédsku, stížnost č. 11533/85, ze dne 6.3.1987

Nejvyšší svatá rada muslimského společenství proti Bulharsku, č. stížnosti 39023/97, ze dne 16.12.2004

Obst proti Německu, stížnost č. 425/03, ze dne 23.9.2010

Refah Partisi (Strana prosperity) proti Turecku, stížnost. č. 41340/98 41342/98 41343/98 41344/98, ze dne 13.2.2003

Sanchez a další proti Španělsku, stížnost č. 28955/06, 28957/06, 28959/06 a 28964/06, ze dne 11.9.2011

Serif proti Řecku, stížnost č. 38178/97, ze dne 14.12.1999

Schüth proti Německu, stížnost č. 1620/03, ze dne 23.10.2010

Sienbhaar proti Německu, stížnost č. 18136/02, ze dne 3.2.2011

Svaté kláštery proti Řecku, stížnost č. 13092/87 a 13984/88, ze dne 9.12.1994

Svyato-Mykhaylivska Parafiya proti Ukrajině, stížnost č. 77703/01, ze dne 14.6.2007

Valsamis proti Řecku, stížnost č. 21787/93, ze dne 18.12.1996

X a Scientologická církev proti Švédsku, stížnost č. 7805/77, ze dne 5.5.1979

Výbor pro lidská práva

Leirvåg a ostatní proti Norsku, oznámení č. CCPR/C/82/D/1155/2003, ze dne 3.11.2004

Waldman proti Kanadě, oznámení č. 694/1996, ze dne 3.11.1999

Ústavní soud ČR

Pl. ÚS 9/07, č. 242/2010 Sb., ze dne 1.7.2010

Shrnutí

Tématem této diplomové práce je systém ochrany náboženských svobod v evropském a mezinárodním právu a její interpretace ve světle rozhodovací praxe Evropského soudu pro lidská práva a Výboru pro lidská práva u OSN. Skutečnost, že je ochrana náboženských menšin v posledních letech velice aktuálním tématem, dokládá právě velice bohatá judikatura mezinárodních soudů, jejíž rozbor je hlavní náplní práce.

Cílem mé práce je pak poskytnout odpovědi na otázky, jakou pozici v systému ochrany základních lidských práv mezinárodní orgány ochrany náboženských menšin přisuzují a za jakých podmínek či situací může být výkon těchto práv omezen, aniž by se jednalo o zásah nepřijatelný. Jelikož je náboženství ústředním pojmem celé práce, je v jejím úvodu poskytnut výklad tohoto pojmu a jeho pojetí v odborné literatuře.

Druhá kapitola je věnována historickému vývoji ochrany náboženských svobod od dílčích instrumentů až k modernímu pojetí náboženské svobody zajištěné mezinárodními smlouvami poskytujícími ochranu základním lidským právům, včetně práv náboženských.

Ve třetí kapitole je podrobně rozebrán systém zakotvení náboženských svobod v rámci Evropy, tedy jak na úrovni regionální, tak i na úrovni celosvětové, zaštitěné Organizací spojených národů. Tato kapitola se zaměřuje především na analýzu čl. 9 Evropské úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod a čl. 18 Mezinárodního paktu o občanských a politických právech. Není však opomenuta ani ochrana poskytovaná náboženským menšinám v rámci Evropské Unie, tedy Listinou základních práv EU či Organizací pro bezpečnost a spolupráci v Evropě.

Ve čtvrté a poslední kapitole se práce věnuje rozboru rozhodnutí mezinárodních orgánů týkajících se náboženských svobod. Ta ve svých podkapitolách pojednává o třech vybraných rovinách náboženské svobody, a to o kolektivních právech zaručených náboženským společenstvem, o právu na vzdělání v souladu s náboženským či filosofickým přesvědčením rodičů a o právu na ochranu náboženských svobod v rámci pracovněprávních vztahů.

Summary

The interpretation of religious freedom in European and international decision - making practice

This diploma thesis focuses on the system of protection of religious freedoms in European and international legislation and explores its interpretation in the decision-making practice of the European Court of Human Rights and the United Nations Human Rights Committee. In recent years, the protection of religious minorities has become a topical issue, giving rise to numerous international judicial decisions. The core of the thesis provides a comprehensive analysis of some of these decisions.

The aim of the thesis is to examine the importance international judicial bodies attribute to the protection of religious freedoms in relation to the system of the protection of fundamental human rights. It also discusses conditions and situations in which the exercise of these fundamental rights can be limited without encroaching upon fundamental freedoms of an individual.

The introduction provides a definition of the term religion and describes its interpretation in specialized literature.

The second chapter looks at the historical development of the protection of religious freedoms, its individual components and the modern concept of religious freedom laid down by international treaties/conventions on human rights and religious freedoms protection.

The third chapter analyses European human rights legislation on a national and international level, such as embedded in the United Nations legislation. This chapter is dedicated mainly to an analysis of the Article No. 9 of the Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms and the Article No. 18 of the International Covenant on Civil and Political Rights. It also deals with the protection of religious minorities within the EU, based on the EU Charter of Fundamental Rights and regulated by the Organisation for Security and Cooperation in Europe.

The last chapter discusses decisions concerning religious freedom issued by international courts. Its subchapters describe three selected levels of religious freedom, that is collective freedoms guaranteed to religious communities, the right of a child to education in accordance with religious or philosophical beliefs of his/her parents and the right to protection of religious freedoms in industrial relations.

Klíčová slova / Key words

Náboženská svoboda

Evropská úmluva o ochraně lidských práv

Mezinárodní pakt o občanských a politických právech

Freedom of religion

International Covenant on Civil and Political Rights

European Convention on Human Rights